

klin

- 4** Intervju z Anžetom Vohom Bošticem in Tajo Topolovec
Kot medij morajo ostati neodvisni
- 6** V Delovem tiskarskem središču
Tisk, kdo bo tebe ljubil?
- 8** Drugačno življenje podatkov vizualnih novinarjev
Infografika ni dekoracija besedila
- 10** Prekarno delo je skoraj neizbežna prihodnost mladih izobražencev
Cvileči cucki in psi čuvaji
- 12** Medijska zakonodaja: Intervju z Emilom in Jasno Zakonjšek
Anonimni vir ni novinarjeva čarobna palčka
- 16** Infodrom je namenjen otrokom, a nujen za odrasle
Osem minut za boljšo družbo
- 22** Je spletno piratstvo pravica ali kraja?
Zakoni jih ne bodo ustavili
- 26** Kolumna
Poletje v školjki

Časopis študentov novinarstva KLIN

Junij 2015

Odgovorna urednica:

Katarina Bulatović

Urednica fotografije:

Sanja Gornjec

Novinarji:

Katarina Bulatović, Martina Murko Gajšek, Sanja Gornjec, Anže Lebinger, Valentina Novak, Tadeja Kreč, Lea Dvoršak, Enja Zagoršek, Kristjan Kozina, Zala Grudnik, Matej Luzar, Uršula Vratuša Globočnik, Vida Božičko, Nina Korošec, Anja Horjak, Patricija Fašalek

Lektorica:

Tea Letonja

Naslovnica in prelom:

Gašper Uršič

Ilustracije:

Nuša Jurjevič

Naslov uredništva:

Fakulteta za družbene vede – Klin,
Kardeljeva ploščad 5,
1000 Ljubljana

Elektronska pošta:

fdv.klin@gmail.com

Izdaja:

Društvo študentov novinarstva
FEJS Slovenija

Tisk:

Camera d. o. o.

Naklada:

400 izvodov

Piše: Katarina Bulatović

Besede je izrekla ostro, brez ovinkarjenj ali sočutja. Gledala me je naravnost v oči in mislila je resno. »*Kot diplomirana novinarka lahko postanete tudi predstavnica za odnose z javnostmi ali se zaposlite v oglaševanju. Morda ne boste opravljali poklica, za katerega se zdaj izobražujete,*« mi je tistega popoldneva pred meseci zasikala ena izmed kariernih svetovalk. Besede je navrgla ravnodušno, kakor da se pogovarjava o jutranji izbiri med kavo ali čajem, ne pa o tem, kako bom preživela večino svojega življenja. Za trenutek se mi je zdelo, da je name zlila vedro ledene vode ali me po obrazu porezala z britvo.

Pa ni povedala ničesar novega in presenetljivega. V prvem letniku smo bodoči diplomanti novinarstva sedeli tudi s psihologi, pravniki in ekonomisti. Ljudje si premislijo. Do konflikta pa pride, ko si nočejo, vendar jih okoliščine prisilijo, da si bodo morali. Navsezadnje položnic ne morejo plačati z nasmehom, ne želijo biti do svojega 35. leta odvisni od staršev, zdravja nočejo načeti z vsakodnevnim izpostavljenostjo stresu, morda si kdo izmed njih nekoč želi družine. Res se ne zdi, da bi bil poklic novinarja zanjo ustvarjen.

Vse to smo vedeli. Jasno je tudi, da študentom drugih smeri pri utiranju karierne poti ni bistveno lažje. Nehajmo si torej domišljati, da smo nekaj posebnega. Povsem očitno pa pozabljamo, da si pot do zelenega dela za dostojno plačilo včasih otežujemo sami.

Tokratna številka Klina je četrta in zadnja v letošnjem študijskem letu. Aktivno jo je ustvarila morda najmanjša ekipa od njegovih začetkov pred več kot desetimi leti. Mnogi pozivi študentom novinarstva za pisanje prispevkov, podajanje predlogov in drugo sodelovanje so od začetka v oktobru pogosto doneli v prazno. Včasih se je zdelo, da nagovarjamo okostnjake. Številni stoli na prereditih uredniških sestankih so bili prazni, na njih ni prišlo do prave izmenjave mnenj o že narejenem ali do novih predlogov, o čem in kako pisati v prihodnje. Premalo smo se pogovarjali, med seboj se nekateri nismo uspeli dovolj spoznati.

Naši prispevki imajo neizpodbitno tudi zato pomanjkljivosti. Morda nam je kdaj ušlo kakšno ločilo, morda smo napisali kaj dvomno, vprašanje postavili nerodno, v prispevke vključili premalo sogovornikov, kakšen del besedila premalo izpostavili. Lahko bi bili torej boljši in morda se nam bo narejeno že čez nekaj let zdelo smešno in amatersko. Vendar je zagotovo vsaj večina zelo skromne ekipe delala najboljše, kar trenutno zna in zmore. Res nam ni bilo vseeno, pod kaj se podpišemo.

V uredniško datoteko so počasi, a vztrajno kapljali prispevki in predvsem avtorske fotografije. Po napisanem smo potem brkljali. Popravljali, spreminjali, dodajali in večkrat pregledovali. Želeli smo natisniti še četrto številko in hoteli smo, da je napredek iz izdaje v izdajo očitno. Vedeli smo, da morajo biti uporabljeni podatki točni in preverjeni, sogovornikom nismo smeli narediti krivice. Zdelo se nam je pomembno, da ohranimo kritičnost. Pri določanju tem in načinu upovedovanja pa smo bili svobodnejši. Pisali smo o stvareh, ki so se nam zdele pomembne in zanimive. Želeli smo premišljeno izbrati fotografije, ki bodo poleg besedila z razlogom. Natisnjene številke smo pogledali najprej negotovo, nato s ponosom. Ker je marsikaj bilo tudi dobro in zagotovo perspektivno, predvsem pa je bilo popolnoma naše – od prve ideje do šelestečega papirja.

Neodzivnost nekaterih drugih študentov novinarstva nas je najprej osupnila. Ne le, da nekateri bodoči novinarji niso želeli pisati, narejenega s strani kolegov niso niti prelistali. Marsikdo izmed njih ne ve, da obstajamo in poskušamo delovati. Pa kaj delamo narobe, smo se vprašali in želeli razumeti. Pomanjkanje časa, študijske obveznosti, pisanje prispevkov za »zgoj« študentski časopis brez izplačevanja honorarjev in želja po delu v mediju, ki ni časopis, so izjemno slabo izbrani izgovori, ki so nas vedno znova pustili odprtih ust. Pomenili so tudi, da bistva novinarstva v semestrih za nami še nismo dojeli, kot bi ga morda že morali.

Pozabili smo, da je pomembno sodelovanje. Brez zanesljive, premišljuječe in kritične ekipe bo še tako dojemljivi posameznik stvari izjemno težko bistveno premaknil na bolje. Po izreku dobronamernih kritik in morebitnih usmeritev smo užaljeni, pa bi se jih morali razveseliti. Tako zelo smo zaverovani v svoj prav, da drugim nismo pripravljeni prisluhniti. Pozabljamo, kako pomembni so opreznost za zgodbami, pogovor z ljudmi in neprestano izobraževanje. Na izpitu samokritičnosti nenehno padamo. Tudi zato ni negotova samo prihodnost nečesa na videz tako obrobnega in v očitnih poveljih, kot je Klin. Prav takšne so napovedi za celoten medijski prostor, ki bi moral biti tudi mesto kontekstualiziranja in analiziranja, zagotovo pa ne medsebojne ignorance. Ker je pomembno, da se tega zavedamo, opozarjamo na luknje v sistemu in podpremo učinkovite primere medijskih praks, tokratno številko namenjamo predvsem razmisleku o medijski prihodnosti.

Pred meseci sem izrečenemu karierne svetovalke prikimala in odšla. Če bi ji oporekala in rekla, da ne želim delati na omenjenih področjih, bi se ji morda zdelo naivna. Posmehljivo bi odvrnila, da se bom trgu pač morala prilagoditi. Nimam plana B. Skupaj z nekaterimi vrstniki bi nekoč rada dobro opravljala poklic, za katerega se izobražujem. Ko bomo mislili, da znamo in vemo zanj dovolj, bomo začeli popuščati. Dokončno bomo izgubili, če ne bomo več vztrajali. Mejo bo določil vsak sam.

Kot medij morajo ostati neodvisni

Piše: Katarina Bulatović

Foto: Sanja Gornjec

»Zdelo se mi je, da moram nekoga, ki se je tako optimistično vrغل v zastavljen projekt, podpreti,« opisuje Taja Topolovec. Z ustanoviteljem portala Pod črto, Anžetom Vohom Bošticem, sta pri projektu začela sodelovati pred slabim letom. »Zdaj delava oba vse,« povesta in dodata, da jima je v pomoč še nekaj sodelavcev, predvsem pa bralci, ki jim z donacijami omogočajo od oglaševalcev neodvisno delovanje medija. Za vsako objavljeno zgodbo je povprečno dva meseca dela. S poglobljenimi in analitičnimi prispevki dokazujejo, da lahko novinarji z zagonom spremenijo zamisel v vsaj začasno rešitev, hkrati pa s sistematičnim zbiranjem podatkov vplivajo na družbene spremembe.

Kako se odločite, katerim zgodbam se boste posvetili?

Taja: Vsebinsko imamo določeno, kaj pokrivamo, nato pa se prilagajamo aktualnim dogodkom. Tem se lotevamo v obliki dosjejev, kar pomeni, da ne objavljamo samo ene zgodbe, ampak poskušamo začetno spremljati.

Ena takšnih je nedavno razkritje neustrezne zaščite komunikacijskega sistema Tetra, ki ga uporablja vojaška policija. Kako je prišlo do objave te zgodbe?

Anže: Kontaktiral nas je vir. Zgodbo smo potem razvili na podlagi dobljenih dokumentov in pogovora z vpletenimi. To je bila tudi prva zgodba, kjer smo morali dosledno upoštevati varnostne protokole in komunicirati v šifriranem načinu.

Pride pobuda za varnejše komuniciranje z vjane strani?

Anže: Uporabimo jo na željo vira. Če pa ocenimo, da bi bilo bolje komunicirati šifrirano, to predlagamo tudi sami. Poleg vsebine mora ostati zakrito, kdo s kom govori.

Bi zase rekla, da sta preiskovalna novinarja?

Anže: Tudi.

Poleg tega, kar torej delata sama, kaj je za vaju preiskovalno novinarstvo?

Taja: Kot preiskovalni novinar delaš z izvirnimi viri, dokumenti, medtem ko lahko pri poročanju tudi povzemaš.

Anže: Obstajata dve šoli. Ena pravi, da je preiskovalno novinarstvo razkritje popolnoma neznanih stvari. Sam se nagibam k drugi, ki trdi, da je lahko to pojasnjevanje že znanih fenomenov v družbi. Dejstvo, da so čakalne vrste v zdravstvu dolge, ni skrito. To ve vsak, vendar je tudi iskanje razlogov zanje in pridobitev novih dejstev zame preiskovalno novinarstvo. Ne gre le za to, da se omejimo na bombastična razkritja, kdo komu krade.

Se torej ne bi strinjala, da bi moralo biti vsako novinarstvo preiskovalno, drugače je zgolj PR?

Anže: To je pogosta napaka. Preiskovalno novinarstvo je posebna vrsta novinarstva, ki je primerno za določene medije. Prav je, da je novinarstvo tudi poročevalsko. Vsi novinarji pa morajo preverjati dejstva. Tega pri nas nekateri ne delajo. Če jim v treh urah vpleteni ne odgovorijo, napišejo, da v redakciji niso dobili odziva. To je napačno. Odziv obtoženega mora biti najpomembnejši del zgodbe.

Taja: Ne smemo postavljati enačaja med kakovostnim in preiskovalnim novinarstvom. Je veliko pristopov, žanrov in tem. Vse je lahko narejeno kakovostno. Ne more biti vsaka zgodba preiskovalna, tudi novičarstvo potrebujemo.

Bi lahko govorili o neznanki preiskovalnega novinarstva v Sloveniji?

Anže: To je kompleksna tema. Pri nas se po razkritju nepravilnosti zgodbi več ne sledi. Mediji o eni stvari poročajo pet dni, nato pa vse potihne. Prav tako se nihče ne ukvarja s tem, zakaj prihaja do nepravilnosti in kateri nadzorni mehanizmi so odpovedali.

Taja: Pri Pod črto se osredotočamo, da zgodbi res sledimo.

Ne gre za objavo zgodbe, o kateri bodo vsi pisali pet dni, jo povzemali, nato pa bo zadeva potihnila in se ne bo nič spremenilo.

Anže: V Sloveniji so problematični tudi viri. V kakšnih prispevkih je podano – od virov, ki smo jih pridobili v uredništvu. Kot bralec ne vem, ali so ti viri vredni zaupanja. Velikokrat se je tudi izkazalo, da viri niso bili zanesljivi, s tem pa informacije napačne. To naredi veliko škode ugledu novinarskega poklica in medija.

Kako se vi temu izognete? Kolikor sem zasledila, takšnih pojmovanj ne uporabljate.

Anže: Večino dokumentov dobimo s prošnjo po dostopu javnega značaja. To so javni dokumenti, ki jih morajo javne službe ob prošnji posredovati. Podatki, ki jih dobiš, so lahko na prvi pogled bombastični. Po preiskovanju postane jasno, da ni na temi ničesar.

Oba sta delala za Delo. Zakaj se zgodbam, kot jih razvijate vi, uredništva premalo posvečajo?

Anže: Predvsem zaradi časa. Delov uredniški koncept so včerajšnje informacije v časopisu, ki so jim bolj pomembne od lastnih zgodb. Strinjal bi se z novinarjem Lenartom Kučičem, ki pravi, da imamo težavo zaradi starejšega uredniškega kadra na ključnih položajih v medijih. Ti se nočejo ali ne znajo prilagoditi novim spremembam na področju digitalizacije in novinarskih tehnik. Ne znajo voditi novinarskega procesa za produkcijo lastnih zgodb.

Torej gre za neznanje urednikov?

Anže: V končni fazi, ja. Oni morajo voditi novinarje. To se potem kaže tudi pri digitalizaciji, za katero nimajo poslušaha.

Je denar izgovor velikih medijskih hiš, da ne posežejo po lastnih zgodbah?

Taja: Glavni problem je organizacija uredništva. Najlažje za urednika je poslati dva novinarja na pet tiskovnih konferenc, da napolnijo stran. Iti na tiskovko in povedano povzeti zna skoraj vsak. Medijske hiše gledajo na novinarsko delo kot na strošek, čeprav je to njihov največji vložek.

»Ni tako preprosto,« bi verjetno rekli uredniki.

Anže: Nočem, da se sliši, kakor da želim najino idejo promovirati, vendar morda bi bila najbolj elegantna rešitev podpora podobnim projektom, kot je Pod črto.

Taja: Ni treba gledati na te stvari izključitveno. Lahko imamo standardne medije in nove medijske modele. Zgodbe neodvisnih in neprofitnih medijskih projektov, ki se osredotočajo na takšen tip novinarstva kot mi, bi lahko bile objavljene z največjimi medijskimi hišami. Nekdo bi torej zagotovil novinarje s specifičnim znanjem, nekdo pa prostor za objavo in dostop do širšega bralstva.

Je takšna solidarnost med novinarji sploh možna?

Taja: To ni zares solidarnost, gre za način sodelovanja, od katerega imajo korist vsi, bralci pa dobijo kvalitetne vsebine.

Medijske hiše gledajo na novinarsko delo kot na strošek, čeprav je to njihov največji vložek.

Anže: Lahko bi tudi vzpostavili sodelovanje med fakultetami in medijskimi hišami. Takšna nova medijska tvorba bi se ukvarjala z novinarstvom, kot ga delamo mi, in z res načrtnim proizvodnjem novih kadrov.

Dejali bi, da je problem v denarju in vodstvu fakultete.

Anže: Ne gre za denar. Mogoče potrebujemo malo manj predmetov o kakšni stvari, pa več o drugi.

Si bralci poglobljenih zgodb zgolj želijo, niso pa zanje pripravljene plačati?

Taja: V šestmesečnem obdobju smo povečali bazo bralcev, ki nas podpirajo tudi z donacijami. Vprašanje pa je, ali lahko na dolgi rok dosežemo dovolj bralcev, ki so to pripravljene početi mesečno, da lahko ta projekt na ta način deluje. Vsebinsko produkcijo katerekoli vrste je treba podpirati. Ne gre samo za novinarstvo, ampak tudi za druge tekste, fotografijo, film in glasbo. Ne bi se smeli zanašati, da bodo država ali oglaševalci financirali tovrstno novinarstvo, mi pa ga bomo samo brali.

Ukvarjata se tudi s pridobivanjem donacij od podjetij. Kako jih prepričata?

Taja: Ne gre za dejansko izmenjavo dobrin, ampak bolj za podporo projektu in načinu dela.

Anže: Nekatera podjetja jezi okostenela birokracija. Veliko je mlajših podjetnikov, ki poslujejo v tujini. Vidiijo, da bi se na področju medijev in družbe lahko marsikaj spremenilo na bolje.

Bi lahko rekla, da delujete popolnoma neodvisno?

Taja: Vprašanje, kaj pod neodvisnostjo razumemo. Katerikoli posameznik, ki deluje znotraj družbe, ni nikoli neodvisen.

Je kdaj prišlo do pritiskov s strani teh podjetij?

Anže: Ne, podporniki ne vedo, o čem bomo pisali. Prav tako to niso podjetja na črni listi, zato tudi nimajo razlogov, da bi nas poskušali cenzurirati. Imamo jasna pravila. Če bi nas kdo poskušal usmerjati, donacij od njega več ne bi vzeli. Veliko delamo tudi na transparentnosti.

Taja: Denarja ne moremo torej vzeti, če ne moremo javno navesti donatorja, ki nas podpre z več kot sto evri.

Vendar zagotovo ne gre za to, da bi od večjega donatorja prejeli denar in potem pisali o njegovem tekmeču?

Oba: Ne, ne.

Anže: Imeli smo tudi debato, ali bi zainteresiranim omogočili podpreti eno temo, pa smo rekli, da to ne bi bilo v redu. S tem bi oni vplivali na naš izbor tem, kar bi pomenilo, da se drugih ne bi lotevali. Mi pa moramo ostati neodvisni.

Taja: Zadeve bi v tem primeru postale problematične. Podporniki, ne glede na to, ali so to bralci ali večji donatorji, dajo denar projektu, mi pa neodvisno upravljamo z vsebino.

Se prijavljate tudi na razpise?

Taja: V Sloveniji imamo zgolj enega, ki je osredotočen na medijske vsebine, na evropske pa se trenutno ne moremo prijavljati, ker ne obstajamo dovolj dolgo.

Anže: Četudi bi na kakšnem razpisu lahko dobili 100.000 evrov, bi se lahko samo s prijavo ukvarjali mesec dni. Objav v tem času ne bi bilo, morda pa ga na koncu tudi ne bi dobili. Za te stvari smo zaenkrat premajhni.

Zbrani denar vam do konca junija omogoča delovanje. Bi vajin morebitni neuspeh pomenil, da je v Sloveniji premalo prostora za etično in odgovorno novinarstvo?

Anže: Ah, ne! Prostor očitno je in potrebe po njem tudi.

Taja: Očitno je, da bralci obstajajo. Ni pa kulture, ki bi podpirala takšne projekte, saj se tovrsten način novinarstva pri nas še uveljavlja.

Anže: Počakajmo do junija. Ne bodimo preveč fatalistični.

Taja: Sva se že navadila razmišljati v kratkih ciklih. Ne načrtujeva življenja več kot dva meseca vnaprej (*smeh*). Hitro se prilagajava situaciji.

Kako se ta denar razporedi?

Taja: Gre v avtorske honorarje, del pa v fiksne stroške računovodstva in postavljanja portala.

Pa honorarji zadostujejo za dostojno preživetje?

Anže: Za preživetje, za kaj več pa ne.

Taja: Idealno bi bilo, če bi imela še tri dodatne novinarje, ki bi medtem ko se zdaj pogovarjamo, delali vsak na svoji zgodbi, ampak realno gledano njihovega dela ne moremo honorirati.

Imate izkušnje z grožnjami zaradi napisanega?

Anže: Ne, razen kakšnega – tožili vas bomo, nobenih resnih.

Taja: Je pa res, da smo glede tega šele precej na začetku, ne glede na občutljivost tem, ki smo se jih lotevali.

Ko delovno marljivi in ideološko nadobudni stopijo v realnost trga delovne sile, nekateri obupajo. Kaj vaju še vedno žene?

Taja: Za naju bi bilo zagotovo ugodneje delati kje drugje namesto v medijih. Že nekajkrat sem si rekla – to pa je res moj zadnji medijski projekt!

Anže: Saj je, ta bo tvoj zadnji (*smeh*). Odvisno, kakšen človek si. Lahko bi ostal na Delu in postal čez pet let zagrenjen kot večina ostalih novinarjev. Vendar sem šel na svoje.

Taja: Delaj na področju, ki te zanima in skušaj doprinesiti največ, kar lahko. Ni vedno najudobneje, včasih si misliš – pa mi je res tega treba? Vendar se mi zdi, da s tem projektom ne delamo v prazno. Tudi če bo propadel, smo nekaj naredili, napisali smo pomembne zgodbe in vsaj preizkusili pristope, kako bi se dalo delati.

Je bila torej možnost ostati, kjer sta?

Anže: Pod slabimi pogoji.

Taja: Jaz bi lahko imela zelo dobro plačano službo, vendar ne v medijih. Ljudje, ki imajo možnost in niso bolešno optimistični, zagnani in aktivistični, začnejo delati na drugih področjih. Prvi idealizem izhlapi in ugotovijo, da od tega ne morejo živeti. Z znanji, ki so jih pridobili v novinarstvu, lahko počnejo kaj preživetju in osebnemu zadovoljstvu prijaznejšega. Niti novinarstvo ni edino področje, kjer se to dogaja.

Kje je meja med vztrajnostjo in rinjenjem z glavo skozi zid?

Anže: Ta meja se venomer premika.

Taja: Velikokrat vmes tudi ne uspe, pa zaradi tega ne smeš reči, da ne gre. Mogoče je treba poskusiti drugje in malo drugače. Kako daleč iti s tem, pa je stvar ...

Anže: Vsakega posameznika.

Taja: In stopnje norosti.

Na kateri stopnji sta vidva?

Taja: Meni se zdi, da sva midva čisto normalna (*smeh*) ...

V Delovem tiskarskem središču **Tisk, kdo bo tebe ljubil?**

Piše: Martina Murko Gajšek
Foto: Martina Murko Gajšek

Ob drevoredu je za usločeno sivo mrežasto ograjo velik siv napis v značilni pisavi največjega slovenskega časnika – DELO. Za steno z napisom je tiskarsko središče, kjer na papir vsak dan zapečatijo besede številnih slovenskih novinarjev.

Vendar te besede (pre)pogosto neprebrane zbledijo. Z dostopnostjo spletnih medijev, hitrostjo podajanja informacij radia in televizije v skoraj vsaki dnevni sobi se število bralcev časopisa zmanjšuje. Problem je tudi v denarju. »Naklade po letu 2008, kar sovпада z nastopom krize, padajo s stopnjo 3–10 % letno,« pravi **Bogdan Romih**, direktor Delovega tiskarskega središča. Veliko ljudi se je rednemu branju časopisov odpovedalo. Časopisi ne predstavljajo več samo širšega konteksta novic in poglobljene vsebine, ampak neke vrste luksuzno dobrino. »Od nekdaj sva bila naročena na časopis. Ampak 30 evrov na mesec ni malo denarja, še posebej, ker je vse tako drago,« sem nekoč preslišala pogovor dveh upokojenk v trgovini z živili. Kljub temu je ta starostna skupina med tistimi, ki največ bere časopise. »Mlajša generacija, ki raste z novimi mediji, je bolj naklonjena tem medijem, starejša, ki se je rodila s časopisi, pa je bolj lojalna tisku,« pravi Romih.

Časopise v primerjavi z drugimi mediji upočasnjuje postopek tiska. »Ta problem založniki rešujejo tako, da poleg tiskanih medijev izdajajo tudi digitalne platforme,« meni Romih, vendar poudarja, da sta tiskana in spletna platforma različni, tako po hitrosti podajanja informacij kot po vsebini sami, se pa dopolnjujeta. Zato meni, da se bo tisk ohranil. »Naklade bodo manjše, VEDNAR bodo časopisi ostali. Njihova vsebina se spreminja iz podajanja novic v poglobljeno komentiranje dogodkov. Tisk bo zato v kombinaciji z digitalnimi mediji lahko prisoten še nekaj časa,« je optimističen.

Denar, trend branja pisanih medijev in bralne navade mlajših generacij so glavni razlogi za upadanje tiska. Vendar tisk pomeni trajnost, ki se v množici podatkov na spletu hitro razblini, radio in televizija pa je ne moreta ponuditi. »Prednosti tiska sta verodostojnost – informacija, ki je prebrana v časopisu, ima večjo težo, trajnost, reprezentativnost – in lojalna publika, ki je navajena brati časopis,« razmišlja Romih. Kljub temu pa se predvsem mlajši bralci bolj nagibajo k digitalnim platformam.

Upad tiska ni le slovenska značilnost. Romih pravi, da je v večini razvitih držav upad celo večji: »Padanje tiskanih naklad in prehod na digitalne medije sta na Zahodu še večja kot pri nas. Imamo pa nerazvit predel sveta in Vzhodno Evropo, kjer je ta prehod nekoliko počasnejši.« Na majhnem slovenskem trgu je ožanje kroga bralcev časopisov še toliko bolj izrazito. Po podatkih Slovenske oglaševalske zbornice so imele najbolj brane Slovenske novice med aprilom in junijem 2005 tiskano naklado 102.508 izvodov, devet let kasneje pa 80.583. Časnik Delo so v istem obdobju leta 2005 tiskali v 82.268 izvodih, lani med julijem in septembrom je naklada padla na 43.801. Največji lokalni časnik Večer je v enakem obdobju padel s 55.745 na 31.124 tiskanih izvodov. Približno enak upad naklad beleži Dnevnik – s 57.999 na 31.648 izvodov. Vendar Romih ne deluje zaskrbljeno, ko govori o prihodnosti tiska. Pravi, da tiskarsko središče izpad časopisnih naklad nadomešča z izdajanjem drugih založnikov. »Časopisni del nadomeščamo s tiskanjem revij, letakov in podobnih komercialnih tiskovin.« Če je upad tiska globalne narave, pa je predvsem v slovenskem medijskem prostoru v tisk vložena manj oglaševalskega denarja. Več oglaševalcev svoje izdelke promovira na televiziji in radiu.

Delovo tiskarsko središče dnevno natisne 60 ton časopisnega papirja, kar dva »šleperja«, za primerjavo doda njegov direktor in s kartico odpre vrata v tiskarno. Ozek hodnik vodi do dveh pisarn nad tiskarskim strojem. V eni

Delavec z napravo odmeri razmerja in intenzivnost barv časopisa, da ne odstopajo preveč od želene stopnje.

Časopisni papir je zgodaj popoldne, ko tiskajo revije, priloge in kataloge, še zvit v bale in ovit v zaščitni papir.

Izpad časopisnih naklad nadomeščajo s tiskanjem revij, letakov in podobnih komercialnih tiskovin.

Revije v paketih, ki jih bodo delavci naložili v tovornjake.

izmed sob je na mizi časopis. Romih na fotografijo v časopisu postavi lupo. »Poglejte tu skozi čisto od blizu, vidite pikice na sliki?« Slika je sestavljena iz stotin pikic, rastra, ki brez povečevalnega stekla tvorijo fotografijo. Na prvi pogled so vse pikice videti črne, rumene in rdeče. »Od založnikov prejmemo časopis v PDF formatu,« razlaga Romih, medtem ko nekaj išče v podolgovatih navpičnih policah. Datoteko nato preoblikujejo za tisk. Obrne se in na mizo položi tiskovno formo, kovinski list v velikosti Dela, v kateri je vtisnjena polovica strani časopisa. Vidijo se deli fotografije, besedilo in naslovi. V časopisu bo to črna barva. Za tiskanje namreč uporabljajo štiri barve na beli podlagi. Črno, rdečo, rumeno in modro. Za vsako pripravijo posebno tiskarsko formo, te pa nato združijo v končni izdelek. Pri tem je treba paziti na širino in odtenek beline.

Mimo velikega aluminijastega korita se sprehodiva do vrat, ki vodijo v halo s tiskarskimi stroji. Prostor spominja na parkirna nadstropja trajekta – sive kovinske stopnice, zamokla sivkasto-rjava tla, nenehno brnenje strojev, rumenkasta svetloba ter kabina z debelimi okni. Na sredini je eden izmed tiskarskih strojev, desno od njega pa delo v kabini izza dveh nagnjenih sivih pultov in treh monitorjev nadzoruje delavec v sivi delavski obleki. V tej sivini nastajajo barve – črni tisk, belo ozadje ter raznobarvne fotografije, grafike in oglasi. Delavec med tri vrstice tipk na pultu postavi časopis ter z napravo, ki na videz spominja na spenjač, odmeri razmerja in intenzivnost barv, da ne odstopajo preveč od zelene stopnje.

Tiskarsko središče na leto potiska več kot 15.000 ton papirja. Tiskajo časopise, revije, priloge, pa tudi kataloge. »Zadnjih 10 do 20 let tiskamo na offset tiskarskih rotacijah pri hitrosti približno 40.000 izvodov na uro in v celoti v barvah. Včasih so časopise tiskali samo v črni oziroma kakšni dodatni barvi pri bistveno nižji hitrosti in običajno v tehniki visokega tiska,« napredek v tiskarstvu opisuje Romih. Pri offset tehniki tiskanja gre za kombinacijo dveh tiskarskih valjev, kjer prvi motiv prenese na drugega, ta pa na podlago. Tehnika je primerna za več tipov papirja in omogoča hiter in kakovosten tisk. Vendar Romih pravi, da se je razvoj tiskarstva ustavil zaradi padanja naklad in zrelosti tehnike. »Seveda pa se porajajo nove tehnologije, ki se bodo razvile predvsem na digitalnem tisku, povezanim z manjšimi nakladami,« razmišlja o morebitnih novostih na področju tiska.

Čez dan tiskajo predvsem priloge in revije, ki ne izhajajo dnevno. V tiskarskem središču 53 ljudi pripravlja material za tisk in odpremo za distribucijo, vendar se zdi, da vse v tiskarni čaka, da bo ura 18.00, ko se začne deveturno tiskanje dnevnih časopisov. Da bo čez valje tiskarskih strojev zdrsel časopisni papir, ki je zgodaj popoldne, ko tiskajo revije, priloge in kataloge, še zvit v bale in ovit v rjav zaščitni papir. Ko transportne verige na stropu tiskarne ne bodo tekle v prazno, ampak bodo časopise prenesle čez celoten prostor v ekspedit, kjer bodo povezani v pakete, ki jih bodo delavci naložili v kombije in tovornjake ter bodo do sedmih zjutraj v nabiralnikih, trafikah in trgovinah čakali bralce.

Infografika ni dekoracija besedila

Piše: Sanja Gornjec
Foto: Matej Povše

Kako z orodji na domačem računalniku obarvati črno-belo fotografijo vesolja, ki jo je posnel satelit Hubble? Kako razložiti teorijo relativnosti, povezave v ozadju političnega in ekonomskega dogajanja ali vpliv vetra na dolžino poletov s planiške skakalnice? Je Ljubljana kolesarjem prijazno mesto? Trije mladi oblikovalci pod vodstvom likovnega urednika z raznolikimi temami polnijo zadnjo stran Objektivna, Dnevnikove sobotne priloge. So avtorji oblikovnega in vsebinskega dela, hkrati pa zagotavljajo še »podporni servis« dnevnih (info)grafiki.

»Lahko greš gor h grafikom, če imaš še kakšne pripombe,« se zasliši v prostorih športnega uredništva na Dnevniku. Prispevek, ki ga pripravljajo za jutrišnjo izdajo Dnevnik, bo namreč opremljen z informativno grafiko. Pripravljajo jo nadstropje višje, v tretjem, kjer tehniki, grafiki, spletno uredništvo in uredniki skrbijo za postavitve Dnevnik na papirju in na spletnem mestu. V odprtem prostoru ves čas zvonijo telefoni, ki večinoma odzvonijo v prazno zaradi pretočnosti – in posledično tudi odsotnosti – zaposlenih.

V kotu, pod veliko belo tablo, popisano z navodili za delo, sedi **Ajda Bevc** in ureja vremensko karto Slovenije. Podatke temperature za naslednji dan, ki jih je pridobila s spletnega mesta Agencije Republike Slovenije za okolje, ročno vnaša v posamezna polja z različnimi temperaturami po državi. Z vzpostavitvijo originalne barvne sheme za posamezne temperature se je precej časa ukvarjal njen sodelavec **Aljaž Vindiš**. »Zaradi posebnih specifik časopisnega tiska je moral veliko pozornosti nameniti iskanju podobnih odtenkov, ki pa so med seboj še vedno dovolj različni, da je na papirju vidna razlika,« pojasni Ajda, medtem ko s hitrostjo, ki ji nevajeno oko komaj sledi, z miško drsi med dvema ogromnima ekranoma.

Zmoti jo elektronska pošta novinarja, ki je posredoval podatke za grafiko ob njegovem članku. Ajda dvigne slušalko, ga pokliče in povpraša po dodatnih informacijah. Včasih, pri kompleksnejših temah, je potreben tudi osebni stik. »Vsa komunikacija poteka zelo organsko. Pomembno je, da vsi vedo, kaj morajo narediti in do kdaj. Včasih je takšna gneča, da čakamo vsi. Včasih kakšno stvar pošlješ novinarju v potrditev ob devetih zvečer, ampak drugače žal ne gre.« Pri več kot desetih dnevnikih infografikah, kolikor jih včasih prinese delovni dan, Ajda pravi, da se »daš v tak 'mode', ko samo delaš in nimaš časa razmišljati. Najbolje delam pod pritiskom. Mislim, da s tem ni nič narobe. Če kak projekt predolgo premetavam, se zgodi, da ga kje izgubim.« Z **Aljažem Veselom**, sodelavcem, ki prav tako skrbi za oblikovanje dnevnih grafik, se trudita optimizirati količino dela in časa: »Mislim, da je včasih vsem malo žal, da nimamo več manevrskega prostora. Vendar, ko je ura štiri popoldan in imaš ti tri naročila, hkrati pa veš, da boš dobil še eno veliko, preprosto moraš nekako prilagoditi svoje delo.«

Ajda se zadnje leto vsak teden ukvarja še z ilustracijo za tedenske prispevke, ki nastajajo ob 2000-letnici Emone. Njena skodelica kave stoji na listu papirja, ki je popisan s številkami, nepovezanimi besedami in skicami različnih variacij preproste, piktogramske hiške. Kljub raznolikim računalniškim orodjem Ajda ideje še vedno skicira na papir in premisli o najboljši rešitvi. Ko je novinar v začetku prišel k njej z željo, da bi prispevku dodali neko drugačno vrednost, je bilo načrtovano, da bo projekt trajal štiri tedne. Po enem letu pa ima Ajda že celo knjižnico zbranih ilustracij, ki jih po potrebi predela ali nariše nove: »Prve ilustracije sem delala štiri ure, zdaj lahko končam tudi v eni. Takšne sheme in ilustracije se mi zdijo super, zdi pa se mi tudi, da ljudje opazijo trud, ki si ga vložil v delo.«

Tedenska infografika

Zanimanje za grafično opremo prispevkov med novinarji vse bolj narašča, Alja in Aljaž imata vedno več dela. Vendar so se pred tremi leti, preden je likovni urednik **Samo Ačko** Aljaža Vindiša povabil k sodelovanju, z grafiko kot s stranskim delom ukvarjali tehniki. »Veliko je bilo tveganja in rinjenja z glavo skozi zid, da smo sploh dokazali, kaj vse se da narediti. Nato pa – predvsem z odzivom javnosti – prideš do neke kritične mase in stvari se začnejo premikati. Sploh, ko pride do kakšnega učinka, ki jih lahko prinese samo preprosta vizualizacija podatkov. Danes ni drugačen samo končni produkt, ampak tudi sam način dela. Že sam prostor, ki je sedaj bolj odprt, nam omogoča boljšo komunikacijo,« razlaga Vindiš. Ko se je zaradi spleta internih okoliščin izpraznila zadnja stran Objektivna, sta se jo Samo Ačko in Miran Lesjak, urednik Objektivna, odločila napolniti s tedensko infografiko. Osnovna ideja je bila, da tedenska infografika ne nastaja po principu dnevne, podporne, ko novinar grafiku prinese že zbrane podatke, ta jih pa nato oblikuje. Za rubriko Objektivno grafik izbere temo, zbere podatke in poskrbi za vizualizacijo. »Samo in Lesjak sta imela ogromno zaupanja in drznosti, da sta zadnjo, torej kot drugo najpomembnejšo stran v časopisu, želela zapolniti z nečim tako novim,« se spominja Vindiš, ki se je kot prvi v slovenskem medijskem prostoru začel sistematično ukvarjati z infografiko.

Dnevnikovi grafiki **Ajda Bevc**, **Aljaž Vindiš** in **Aljaž Vesel** sotudi prejemniki nagrade ču...

»Problematično se mi zdi, da infografiko nekateri razumejo kot dekoracijo besedila. V javnosti obstaja neka predpostavka, da je naloga oblikovalcev nekaj narediti privlačno za oko. Mi se temu poskušamo izogniti,« ga dopolni Vesel. Z digitalizacijo in prehodom na splet se je spremenila tudi vloga novinarstva, opažajo. Časopis ima močno zgodovino in (časopisni) novinarji svojo vlogo pogosto vidijo kot produkcijo nekega besedila. Vendar Ačko opozarja: »Velikokrat se pozablja, da je osnovna naloga novinarja raziskovanje in zbiranje informacij. Tekst je samo ena od oblik predstavitev.« Lahko pa se zgodi, da so zbrani podatki v veznem besedilu videti dolgočasno, celo nerazumljivo. Takrat jih je treba predstaviti drugače, pripraviti vizualizacijo, ki bo bralcem na najboljši način pomagala razumeti vsebino. Pa naj bo to z grafikonom, ilustracijo, shemami ali mogoče s »pajkom«, ki pregledno razloži povezave v neki mreži odnosov. Ačko opaža, da vedno več novinarjev prihaja v desk z zanimivimi podatki, ki bi v tekstu izpadli »duhamorno«. Skupaj z novinarjem nato skušajo najti najboljšo vizualno rešitev. »Povej, kaj želiš doseči, nato pa se vprašaj, kako boš do tega prišel. Še vedno je zelo močna tendenca definirati novinarja po tem, kar je napisal. Ali po drugi strani – kaj je oblikovalec narisal,« razmišlja Vindiš. »Te paradigme je težko premikati,« dodaja Vesel.

In vendar je Dnevnikovi grafični ekipi uspelo. So edini v regiji in redki v svetu, ki se ukvarjajo s periodično grafiko; ostali mediji se za uporabo te odločajo po vsebinskih potrebah. Opaženi so tako s strani bralcev kot strokovne javnosti. Lani so dobili nagrado malofiej, kar je za infografike tako, kot je Pulitzerjeva nagrada za novinarje. Na medijskem festivalu Naprej/Forward pa so prejeli novinarsko nagrado čuvaj/watchdog za izjemne novinarske dosežke.

Zadnja stran sobotne priloge je vsebinsko zaključena celota in ni nujno vsebinsko povezana s kakšnim od prispevkov v Objektivu. Oblikovno ni nikoli zamejena ali oblikovana

novinarski dosežki
VINDIŠ,
C. ALJAŽ VESEL,

Ugovaj/watchdog Društva novinarjev Slovenije.

po neki predlogi, ampak je iz tedna v teden prilagojena vsebini. Izberejo jo v pogovoru z urednikom. Včasih kakšno temo obdelajo, ker pridobijo podatke, iz katerih lahko izluščijo kaj zanimivega, spet drugič izberejo temo in se šele nato lotijo zbiranja informacij. Ajda doda, da je včasih dobro sodelovati z novinarji, specializiranimi na določenem področju: »Ali pa s kakšnim strokovnjakom. Rada delam z njimi, ker se tako počutim bolj sigurno na področju, ki ga sicer ne obvladam.« Strokovnjak je lahko tudi lastnik Čokla – kamor grafiki pogosto zavijejo na kavo – ki jim je pomagal pri pripravi družinskega drevesa skodelice kave. Vindiš pravi: »Naš output ni nujno samo spisan članek, ampak je neka integrirana produkcija.« Vesel pa ga dopolni: »Grafike so včasih tudi zelo tekstualne, kar pa pomeni, da moramo obliko še toliko bolj prilagoditi vsebini. Tako je Objektivno tudi nek peskovnik, v katerem testiramo različne podatkovne pristope in to, koliko prenese časopisna stran.«

Ugotavljajo, da ima tiskani časopis še vedno nek plakatni čar, vendar tudi določene omejitve. Do sedaj jim je uspelo sorazmerno dobro ugotoviti, katere stvari delujejo na papirju in katere ne. Vesel pravi, da jim pri pomensko in podatkovno bogatih vsebinah manjka interaktivnost, ki jo ponuja splet. Koliko časa pa traja, da zberejo podatke in oblikujejo Objektivno? »Narisati je še najmanjši problem, saj smo izšolani oblikovalci,« pravi Vesel. »Smo že zverzirani,« doda Ajda in besedo prepusti Vindišu: »Če preizkušamo nov pristop, izdelava traja dlje. Dolžina je odvisna predvsem od vsebine. Do sedaj je bila kljub vsem vmesnim panikam zadnja stran vedno polna.« Ko razlagajo, se dopolnjujejo, skoraj se ne zgodi, da bi drugega prekinili. Delujejo kot dobro usklajena ekipa, ki natančno ve, kaj je naloga posameznega člana.

Zbiranje informacij

Pogosto se zgodi, da ustanove, ki operirajo z informacijami, podatkov ne posredujejo z lahkoto. V primeru rezultatov opravljanja mature je moral vmes poseči Informacijski

Rubrika Objektivno je peskovnik, v katerem testirajo različne podatkovne pristope.

pooblaščenec, ki je zadevo dal v presojo ustavnemu sodišču. Iz teh podatkov so najprej izdelali Objektivno, nato pa se zaradi ogromnega zanimanja javnosti – številka je bila razprodana – v sodelovanju z novinarji, ki so se s temo ukvarjali že več let, odločili še za posebno prilogo. Vesel razlaga: »Do zdaj smo uspeli ugotoviti, v kako obupnem stanju so podatki v državi. Določene institucije operirajo s pomembnimi informacijami, ki pa jih obdelujejo na neustrezne načine. Ali pa ti teh podatkov niso pripravljeni deliti.« Z GURS-om sem imela hude težave. Določeni pa pozitivno presenetijo,« svojo izkušnjo deli Ajda. Vindiš pa se pošali: »No, za Statistični urad RS je dokaj samoumevno, da jim vse štima.« Opozorijo, da bi se v ustanovah, ki zbirajo podatke, moral poenotiti sistem. V različnih segmentih javne uprave podatke obdelujejo z različnimi metodologijami, kar bi pri morebitni standardizaciji in avtomatizaciji – h kateri Dnevnikovi grafiki težijo – predstavljalo oviro.

Ko pa podatke končno dobijo in jih začnejo urejati ter pripravljati za oblikovanje, se z učinkovito vizualizacijo neki vzorci začnejo hitro pojavljati ali pa iz podatkov razberejo smer, ki odpira možnosti na nadaljnje raziskovanje. »Lahko pa porabiš ogromno časa, da urediš ogromno količino podatkov, nato pa šele z vizualizacijo ugotoviš, da v njih ni nič. Ampak ko imaš urejen takšen 'data set', lahko ideje za zgodbe črpaš še naslednjih pet let.« Vindiš izpostavi spletni portal Pod črto, ki je od policije pridobil podatke o kriminaliteti in jih uredil. Iz teh podatkov zdaj nastajajo zgodbe, ki jih pred tem ni mogel nihče odkriti, ker ni investiral v urejanje podatkov. Vesel razlaga o sodelovanju zunaj grafične ekipe: »Nekaterih stvari tudi ne raziskujemo sami. Določenim novinarjem, ki so zelo odprti za naše delo in so pripravljeni sodelovati, pomagamo z našimi znanji. S podatkovnim raziskovanjem, za katerega v dnevnem ritmu dela pogosto nimajo časa, jim pomagamo priti do zgodbe, nato pa jo oni – na določeni področjih bolj specializirani in izkušeni – razvijejo naprej.«

Vizualni novinarji

Kako pa so iz oblikovalskega področja pristali v uredništvu dnevnega časopisa? Vindiš se zasmehi in začne pripovedovati zgodbo o Samu, ki je želel postati novinar, nato pa rekel, da je to brezveze in se prepisal na Akademijo za likovno umetnost in oblikovanje. Diplomiral je iz prenovitve podobe Dnevnika, kamor so ga nato povabili k sodelovanju. »V tem času sem bil likovni urednik na Tribuni in se ukvarjal s spletno prenovo AirBeletrine. Na Tribuni smo vsi delali vsebinsko, brali smo vsa besedila, nekaj izkušenj sem že imel.« Ajda se mu je pridružila čez leto in pol: »Meni je bilo malo težje, ker nisem imela nobenega ozadja, nikoli nisem bila v tem svetu.« Spominja se prve naloge, ko je morala izdelati shemo povezav v aferi Patria: »To je bila tako velika in kompleksna zadeva, da me je bilo malo groza. Ampak sem imela pomoč. Vsega se navadiš. Začneš ceniti, koliko dodatnih stvari ti prenese delo v mediju. Ukvarjam se s temami, s katerimi se sama mogoče ne bi nikoli srečala.« Vesel doda, da sta se oba vedno želela z oblikovanjem ukvarjati v širšem pomenu. Vindiš v smeihu doda: »Zato sem vaju tudi pripeljal sem. Nekdo, ki je strogo fokusiran izključno na oblikovanje, tukaj ne bi mogel delovati.« Največje probleme je Ajdi in Aljažu predstavljalo nerazumevanje organizacije dela – nista vedela, kaj pomeni desk, kdo je urednik komu in kakšne so čigave zadolžitve. »No, saj tudi o tem, kaj infografika predstavlja v širšem smislu, nisem imela pojma,« se zasmehi Ajda.

Vindiš s pogledom ošvrkne uro na telefonu, v usta zbaše rezino pršuta in pozove Vesela k odhodu. Odhitita na sestanek na Inštitut za novejšo zgodovino. Četrtek je. Priprava sobotne zadnje strani je v polnem teku. Ajda se vrne k svojim dnevnim zadolžitvam.

Nadstropje nižje so športni novinarji videti zadovoljni z grafiko, ki so jo ravnokar dobili v svoj elektronski poštni predal: »Dobro je narejeno. Pa saj jih zanimajo stvari. In vprašajo, če jim kaj ni jasno.«

Prekarno delo je skoraj neizbežna
prihodnost mladih izobražencev
Cvileči cucki in psi čuvaji

Piše: Anže Lebinger
Foto: Sanja Gornjec

Psi čuvaji se kot besedna zveza, ki označuje ideal novinarstva, pogosto pojavljajo v učbenikih, knjigah in ostalih publikacijah ter medijih. Ne pretirano izvorno dvobesedje označuje tiste novinarje, ki gredo za zgodbo, ki si upajo in ki delajo v interesu javnosti. Vrtajo in razkrivajo, z obveščanjem o najbolj perečih temah varujejo vrednote, na katerih temelji sodobna demokracija. Z vidika moralne in etične vrednosti se poklic novinarstva morda zdi plemenit, nič pa ni plemenitega v trendu fleksibilizacije novinarskega dela.

Avtonomnost novinarskega poklica je zaradi tega močno okrnjena. Problematičnost prekarnih oblik dela se namreč kaže v tem, da prekarni delavci v večini primerov nimajo zagotovljenega zadostnega plačila za preživetje, so brez pravic do plačanega dopusta in regresa, malice, povračila stroškov za prevoz in ne dobijo plačanih prispevkov, ki jih delodajalec mesečno plačuje redno zaposlenim. So prekarci torej sploh lahko strah vzbujajoči nemški ovčarji, pravi psi čuvaji ali so zgolj majhni cucki, ki s svojim cviljenjem sicer znajo pošteno najedati, so pa vsled svoje krotkosti kljub vsemu bolj kot ne neškodljivi?

Po podatkih Zavoda RS za zaposlovanje je med novimi zaposlitvami v zadnjih letih že več kot 80 % pogodb o zaposlitvi sklenjenih za določen delovni čas. Po letu 2013 in sprejetju spremenjenega Zakona o delovnih razmerjih se je v Sloveniji sicer zaznal trend povečevanja števila pogodb, ki so sklenjene za nedoločen delovni čas, vendar je stanje s tega vidika še vedno slabo. V Sloveniji je iz leta v leto več medijev, hkrati pa je predvsem v časopisni panogi vse manj zaposlenih. Medijski lastniki nočejo prevzeti odgovornosti za svojo delovno silo, saj bremena krize in pomanjkanja vizije z zmanjševanjem stroškov dela že dalj časa prenašajo na zaposlene in samozaposlene novinarje. Še posebej pa zmoti dejstvo, da nestalno zaposleni pogosto opravljajo povsem enako delo kot redno zaposleni, pri plačilu pa prihaja do bistvenih razlik. To potrди tudi mlada novinarka, ki dela v javnem zavodu RTV Slovenija prek avtorske pogodbe: *»Plačana sem na učinek. To pomeni, da več kot delam, boljši je honorar ob koncu meseca. Ampak plače honorarcev niso primerljive s plačami redno zaposlenih. Tudi če cel mesec res garam, je moja plača vsaj za tretjino nižja od plače redno zaposlene novinarka.«*

Honorarno ni socialno

Poleg nižje plače ne smemo pozabiti na oslABLJENO socialno varnost, ki spremlja delo prek avtorskih pogodb in samostojnih podjetij. Prihaja do neutemeljenih razlik med posameznimi delavci. Ti zaradi svojega ekonomskega položaja živijo v negotovosti. Sploh delo v okviru samostojnega podjetništva je zelo negotovo. Poleg tega, da lahko medij s takšnim sodelavcem sodelovanje prekine tako rekoč v vsakem trenutku, prihaja do problema tudi pri boleznih, saj bolniški dopust ni plačan. Predstavljajte si psa čuvaja, katerega lastnik zboli in nanj pozabi. Po nekaj dneh mu nato vendarle ponovno napolni skledo, ki pa jo mora od sedaj naprej zvesti čuvaj prazniti bolj racionalno.

S podobnimi dilemami se iz dneva v dan sooča samozaposleni novinar. Načrtovanje več jih finančnih izdatkov je izjemno oteženo. Sogovornica iz RTV-ja o nestalnih oblikah zaposlitve meni, da bi morale biti precej bolj strogo omejene, in doda: *»Če prekarni delavec opravlja vse naloge kot redno zaposleni in je število opravljenih mesečnih ur podobno, njuno delo pa je vrednoteno različno, gre za izkoriščevalsko razmerje.«* V takšnih situacijah je vidna očitna razlika med novimi generacijami novinarjev in tistimi, ki še vedno uživajo

delavske pravice in varnost iz zlatega obdobja države blaginje. Ta neenakost se ne kaže samo v nižji plači in večjem stresu zaradi negotovosti glede trajanja delovnega razmerja, ampak tudi v odnosih z delodajalcem in kolegi. Mlada novinarka izpostavi, da so honorarni delavci v hierarhiji na delovnih mestih manj vredni od redno zaposlenih, in to navkljub morebitnemu daljšemu delovnemu stažu.

Negotova prihodnost

Postavlja se vprašanje, kako zaostrene ekonomske razmere in spremenjene zaposlitvene situacije vplivajo na od-

»Negotovost visi nad menoj kot oblak. Pogosto razmišljam o tem, kakšni bi morali biti življenjski koraki človeka v tej starosti, in ugotavljam, da z njimi zamujaš.«

nos prekarcev do dela. Sogovornica iz RTV-ja sicer pove, da opravlja delo z veseljem in zagonom: *»Morda celo z večjim kot redno zaposleni, saj se hočem še bolj dokazati in dobiti redno zaposlitev.«* Hkrati pa prizna, da pridejo trenutki, ko se zaradi svojega delovnega razmerja počuti prikrajšano. Tako v smislu delavskih pravic kot v smislu načrtovanja življenjske poti. Pogodba za nedoločen čas bi ji pomenila ogromno, saj se ji le tako ne bi bilo treba vsakodnevno spopadati z vprašanji preživetja. Prav tako je v njenih očeh to prvi pogoj za to, da bi sploh začela razmišljati o ustvarjanju družine. *»Negotovost visi nad menoj kot oblak. Pogosto razmišljam o tem, kakšni bi morali biti življenjski koraki človeka v tej starosti, in ugotavljam, da z njimi zamujaš. Vse stoji zaradi negotovosti, ker iz meseca v mesec ne veš, ali boš še zaposlen.«* Pri tem ni osamljena, saj se zaradi širjenja fleksibilnih oblik dela s podobnimi vprašanji in težavami na pragu svoje socialno-ekonomske odra-slosti sooča vedno več mladih izobražencev.

»Poceni delovna sila«

Če je zgodba novinarja v takšnem položaju negotova, je interes delodajalcev povsem jasen. Siljenje v ustanavljanje samostojnih podjetij in opravljanje dela prek podjetnih oziroma avtorskih pogodb gre z roko v roki z nižjimi stroški. Delodajalec mora na primer ob 1000 evrih neto plače za redno zaposlenega državi plačati dobrih 400 evrov več kot za nekoga, ki dela prek avtorske pogodbe. Za medijske hiše je fleksibilno delo poleg tega odlična možnost za nenehno prilagajanje tržnim razmeram, saj jim mogoča lažje odpuščanje in omejevanje nekaterih pravic delavcev. Zaradi vse višje prožnosti in nedorečenosti je posledično veliko možnosti za kršitve. Novinar pa se s tem sprijazni, ker mu tovrstno delo predstavlja edini vir zaslužka ali izhod iz brezposelnosti. O vsakdanjosti tega pričajo tudi besede novinarja, ki je delal kot samostojni podjetnik pri Žurnalnu, sedaj pa dela prek pogodbe za določen čas pri Slovenskih novicah: *»Od mene je delodajalec zahteval, da zaradi zmanjševanja stroškov odprem samostojno podjetništvo. Le tako bi dobil delo, zato mi ni preostalo nič drugega. Opravljal sem enake naloge, toda stroški so zame postali višji. Tako je dandanes za novinarje.«*

Po službo na sodišče

V takšni sprijaznenosti z razmerami pa se skriva velik problem za prihodnost ali vsaj

Pogodba za nedoločen čas bi ji pomenila ogromno, saj se ji le tako ne bi bilo treba vsakodnevno spopadati z vprašanji preživetja.

za kakovost opravljanja poklica. Ena izmed rešitev, v kolikor nekdo izpolnjuje pogoje rednega delovnega razmerja, pa mu tega delodajalec ne ponudi, je tožba. Stroški pravedanja so sicer relativno nizki, največja težava pa so okoliščine, ki onemogočajo nadaljevanje delovnega procesa, četudi delavec izsili redno zaposlitev. Takšnega neugodnega položaja tožnika se zaveda tudi sogovornica iz RTV-ja: »Po navadi je tako, da tožnik, če je izid tožbe zanj ugoden, ne dela več v istem uredništvu. Ostane na istem mediju, a na drugem delovnem mestu.« Zaradi vztrajnega in sistematičnega kršenja delovne zakonodaje je bilo zoper javni zavod RTV Slovenija po podatkih portala Pod črto od leta 2008 pa do danes vloženih približno 78 tožb s strani honorarnih delavcev. Uspešnih je bilo 32, 16 jih je v postopkih še danes. Za komercialne medije je te podatke težko pridobiti, saj podatki o delovnih razmerjih njihovih zaposlenih niso javno dostopni. Je pa več kot očitno, da si redki o tem upajo spregovoriti javno in odkrito. Tudi v primeru tožbe gre vendarle za kratkoročno rešitev posameznika. Problem je širši, rešitve pa bodo morale biti dolgoročneje. Ob spreminjajočih se razmerah v slovenski medijski krajini bo treba premisliti, kako zagotoviti višjo socialno varnost tistim, ki niso zaposleni za nedoločen čas. Ključno vlogo bo z nadaljnjimi posegi v delovno zakonodajo igrala država, bistveno bolj pa se bodo mogli na nova ekonomska razmerja prilagoditi tudi sindikati.

Kriza je priročen izgovor za delodajalce, ki delavcem ponujajo tovrstne oblike zaposlitve. Z izigravanjem zakonodaje jih izkoriščajo, prekarna dela pa pravzaprav škodujejo pošteni konkurenci, saj dajejo prednost pred delodajalci, ki imajo z redno zaposlenimi višje stroške dela.

Novinarski poklic ima pomembno družbeno vlogo. Slabo plačani in preobremenjeni novinarji brez socialne varnosti je v skladu z visokimi profesionalnimi in etičnimi standardi dolgoročno ne morejo izpolnjevati. Od učinkovitosti reševanja tega problema je odvisno, ali se bo iz novinarskih vrst še slišal gromki lajež ali le pridušeno cviljenje. Kot je ob koncu pogovora dejala sogovornica iz RTV-ja, je ključnega pomena, da svoj poklic opravljaš z veseljem in pravšnjo mero idealizma. Toda vse ima svoje meje. Problem namreč nastane, ko takšnemu delovnemu zanosu vzamemo dostojanstvo ter jasen in neobremenjen pogled v prihodnost.

Anonimni vir ni novinarjeva čarobna palčka

Piše: Valentina Novak
Foto: Sanja Gornjec

»S seboj sem pripeljal tudi svojo hčer, Jasno Zakonjšek, ki se ukvarja s civilnim medijskim pravom, jaz pa s kazenskim. Čeprav se poskušam čim manj, ker sem že star,« začne hudomušno Emil Zakonjšek iz odvetniške pisarne Zakonjšek. Za njegovim mirnim temperamentom in sproščenim risanjem ilustracij v beležko med odgovarjanjem na vprašanja se skrivajo leta in leta pravnih izkušenj. Najprej kot sodnik, nato kot odvetnik, kar je skupaj 42 let dela. Danes mu na področju medijske zakonodaje še posebej ne primumarja dela, saj je civilnih in kazenskih postopkov, v katerih so udeleženi novinarji, vedno več. Svoboda javnega izražanja je s tem okrnjena, javna diskreditacija novinarjev pa vedno pogostejša. V zadnjem najbolj odmevnem primeru je bil zagovornik Anuške Delić, obtožene kaznivega dejanja izdaje tajnih podatkov Sove v treh prispevkih za Delo. Tožilstvo je aprila umaknilo obtožnico in izreklo zavrnilno sodbo.

Kako gledate na novinarje danes, na njihovo vlogo in odgovornost v družbi? So res četrta veja oblasti?

Emil: Seveda so. Nujno. Z razkrivanjem raznih prevar in prikrivanj ogromno prispevajo za dobro družbe, že če pogledamo žvižgače. Marsikatero splošno koristno stvar bi se težje odkrile ali pa sploh ne, če novinarjev ne bi bilo. Pomembno pa je, kako to počnejo. Svoje funkcije ne smejo izkoriščati, torej morajo biti pri delu strokovni in korektni. Informacije morajo preverjati.

127 civilnih in kazenskih pravnih postopkov je bilo sproženih proti 16 slovenskim medijem v zadnjih letih. Kar tri četrtine teh je bilo sproženih proti tiskanim. Kaj je razlog za to?

Emil: To se sprašujem tudi sam. Večina postopkov – poleg omenjenih še zahtevke do popravka – se res začne zoper tiskane medije, zelo redko pa zoper druge. Še posebej malo jih je proti televiziji, pa je televizija veliko bolj razširjen medij kot tisk. Napačna informacija, objavljena na televiziji, doseže dosti širši krog poslušalcev in gledalcev kot recimo časopis, še posebej če ni nacionalni. Mogoče je razlog v pogojenosti medija. Informacija na televiziji gre hitreje mimo gledalca.

Jasna: Drugače je, ko lahko objavljeno vsebino natisneš, greš z njo k odvetniku, se posvetuješ ... Na televiziji pa ti lahko hitro uide, kaj točno je bilo rečeno, poleg tega je potreben prepis za nadaljnje obravnave.

Emil: Postopek je malo bolj kompliciran. Ko časopis dobiš, ga prebereš, vidiš točno, kaj piše, in če ne dosežeš sporazuma, lahko tudi tožiš. Pri televiziji pa moraš najprej zahtevati od odgovornega urednika, da naredi prepis oddaje, kar je po Zakonu o medijih dolžan, in po navadi šele na osnovi tega vidiš, kaj je bilo res rečeno.

Jasna: Se bo pa situacija mogoče spremenila. Danes ima televizija veliko vsebin, dostopnih v arhivu na spletu. Oddaje, ki so prej šle mimo gledalca, bodo zdaj morda prišle bolj v poštev. Na televiziji je tudi drugačna narava prispevka, glede na to, da se kombinirata slika in govor, članek pa je neka zaokrožena celota in se lažje »obesiš« na posamezne dele.

V sodelovanju z Društvom novinarjev Slovenije ste pripravili predlog sprememb členov Kazenskega zakonika, ki se nanašajo na dejanja zoper čast in dobro ime. Ocenjujete, da pregloboko posegajo v svobodo izražanja. Vaši cilji so dekriminizacija takih kaznivih dejanj, ukinitve zaporne kazni in ožanje kazenske odgovornosti za dejanja zoper čast in dobro ime.

Emil: Za začetek želimo spremeniti Kazenski zakonik tako, da ne bi bila več zagrožena zaporna kazen za žaljenjske delikte. Ne samo za novinarje, tudi za ostale. Čeprav si težko predstavljam, da bi se ta kazniva dejanja kar takoj dekriminizirala in bi šlo le še za civilno odgovornost. Zagrožena kazen bo vedno obstajala in kaznivo dejanje izdaje

tajnih podatkov ravno tako. Treba pa je izključiti kaznivost takrat, ko je tajni podatek tako pomemben, da mora biti javnost o tem obveščena.

Mislite, da bodo pobude uspešne?

Emil: Upajmo, da bodo. Trend je tak; tudi v drugih državah po Evropski uniji in v profesionalnih združenjih. Na ravni evropskih institucij in nevladnih organizacij se vedno bolj zavzemajo za dekriminizacijo teh dejanj.

Je pobud za te spremembe sicer dovolj ali se družba niti ne zaveda toliko te problematike?

Emil: V smislu podpore tem spremembam je takšno vzdušje v družbi in se kar vsi strinjajo. Kako se bo to razvijalo v parlamentu, pa bomo videli.

Jasna: Naravno je, da pride ta pobuda s strani novinarjev, ker sami najbolj vedo, da s svojim delovanjem informirajo javnost in kako zelo so zato te spremembe pomembne. Stanovske organizacije nudijo dovolj podpore, se pa pridružujejo tudi strokovnjaki in tako pobude dosegajo še širši krog.

Dejali ste, da v zadnjem času opažate povečanje števila kazenskih tožb v zadevah, v katerih odvetniki tožnika vedo, da s tožbo ne morejo uspeti. Gre torej bolj za pritisk na novinarje kot kaj drugega?

Emil: Sam razumem veliko zadev teh kazenskih postopkov kot takih, ki se jih lahko identificira samo kot pritisk na novinarja, saj je glede na sodno prakso našega in evropskega sodišča zelo vidno, da ne bodo mogli uspeti. Kazenski postopek je hudo breme za vsakega obtoženega, tudi če ve, da je nedolžen in da obstaja velika možnost, da sodišče to potrdi. Vseeno ni enostavno biti v kazenskem postopku.

To na nek način zbija novinarju tudi samozavest?

Emil: Da, absolutno pa jih omejuje! O tisti temi, za katero si v kazenskem postopku, pa če je še tako evidentno, da je brez kazenske podlage, boš zelo zadržan. Raje ne boš več o njej pisal, dokler se vse ne razčisti.

Jasna: Velikokrat urednik celo umakne novinarja s tega področja, ker vidi, da je pod velikim pritiskom ali pa se mu zdi, da ne more več objektivno poročati naprej o temi, zaradi katere je v postopku. Tudi novinarji, ki imajo za seboj že veliko kilometrino in so že bili v kakšnem postopku – zaradi narave svojega dela seveda – niso ravnodušni.

Emil: Ah, kje ...

Jasna: Kaj šele kakšni novinarji, ki s tem nimajo izkušenj ali pa so še na začetku kariere. To vse skupaj pelje v samozavest.

Kako komentirate odziv tožilke ob umiku obtožnice zoper Anuško Delić, ki je dejala, da novinarki ne verjame, da je podatke za svoje članke dobila iz javno dostopnih virov?

Emil: Gre za neprimeren odziv tožilke v procesni situaciji. Če je že umaknila obtožnico, ne bi smela komentirati, da je vseeno zagotovo šlo za tajne podatke Sove. V celem dokaznem postopku smo dokazali, na kakšen način je novinarka prišla do teh podatkov – na podlagi analize javno dostopnih podatkov. Nato ne moreš umakniti obtožnice in reči, da ni dokazano, kako je novinarka točno vedela, za kakšno stopnjo tajnosti gre, in če so to dejansko podatki Sove, hkrati pa navržeš svoja mnenja. To je nekorektno.

Novinarski kodeks pravi, da lahko novinar anonimni vir uporabi le, če informacij ni mogel pridobiti na drug način, objava pa je v javnem interesu. Gre pri tem v praksi morda kdaj za krinko novinarja, da se z neimenovanim virom izogne odgovornosti brez zadostnih informacij?

Emil: To, da novinar uporabi anonimni vir, ne olajša njegove odgovornosti. Novinarjem, ki se srečujejo s tem problemom, vedno pravim, da anonimni vir ne sme biti edina informacija. Če vir zahteva anonimnost, mora novinar podatke preverjati in šele takrat, ko ima informacije prever-

jene kolikokrat se le da, se lahko sklicuje tudi na anonimni vir. Drugače ni verodostojen.

Jasna: V civilnih pravnih je jasno stališče vrhovnega sodišča o pravici novinarja, da vir ostane anonimen. Sodišče ga v razkritje vira ne more prisiliti. Če pa je bil anonimni vir edini, na podlagi katerega je nekaj zapisal, potem ostane brez možnosti dokazovati resničnost. Na tak način bi se namreč lahko vsak novinar skril za anonimni vir. Tožba v civilnih pravnih je torej izgubljena, če ima novinar samo anonimni vir kot podlago za svoje pisanje.

Emil: Enako je v kazenskem postopku. Anonimni vir ni čarobna palčka, s katero se novinar reši svoje odgovornosti.

V Kazenskem zakoniku je zapisano, da se za žaljivo obdolžitev ne kaznuje tistega, ki dokaže resničnost svoje trditve ali dokaže, da je imel utemeljen razlog verjeti v resničnost tistega, kar je trdil. Kako je s tem v praksi – kdaj so okoliščine dovolj utemeljene, da novinar to uporabi?

Emil: To je stvar dokazne ocene posameznega konkretnega primera – kdaj sodišče prepričaš, da si imel najmanjši utemeljeni razlog verjeti v resničnost tistega, kar si zapisal. Praksa našega ustavnega in evropskega sodišča je, da so standardi dokazovanja premo sorazmerni s pomembnostjo novice. Kadar gre za neko pomembno temo, si bolj šibek v dokazih, če se sklicuješ na govornice ali mnenja.

Jasna: Bolj ko posegaš v pravice drugih – bodisi v zasebnosti bodisi v čast in dobro ime –, strožji je standard, ali si imel podlago verjeti v to, kar si zapisal. V civilnem pravu velja, da je treba dokazovati utemeljeno resničnost trditve, glede mnenj pa ti resničnosti ni treba dokazovati. Tu moraš imeti dejstveno podlago, četudi je šibka. Če napišeš, da je nekdo nesposoben, je to težko stvar presoje resničnosti, ampak ko prideš pred sodišče, moraš vseeno imeti nek razlog, na podlagi katerega si to mnenje zavzel.

Emil: Za mnenjem pa se ne moreš skriti. Če na primer meniš, da nekdo krade, moraš imeti za to podatke. Ne moreš tega kar zakamuflirati v neko mnenje, kar se včasih poskuša. Tudi besedna zveza »naj bi« ne zadošča, da se kar izogneš odgovornosti – če kot pogojnik postaviš neko trditev, moraš imeti zanjo podlago. Obstajati mora vsaj verjetnost, da je prišlo tu do zlorabe ali podkupnine, če na primer pišeš o tem.

Kakšna je razlika med tožbo medijske družbe ali pa tožbo novinarja oziroma urednika?

Jasna: Veliko težje je, če se toži novinarja ali odgovornega urednika. V tem primeru je namreč treba dokazati direkten naklep, da je bil članek napisan ali naročen s strani urednika, da bi tisti, ki se je čutil prizadetega, trpel duševne bolečine. Pogosto tisti, ki vlagajo tožbe, tega ne razumejo. Res je tudi, da je bila nekaj časa sodna praksa glede tega nejasna, vendar so se zdaj oblikovala jasna stališča tudi v pravni teoriji. Mnogokrat pa se poleg medijske hiše toži novinarja ali urednika ravno zaradi izvajanja pritiska. Sicer pa je lažje tožiti medijsko hišo, ker ni treba dokazovati naklepa.

Kako je sicer urejena medijska zakonodaja v Sloveniji, predvsem Zakon o medijih – je napisan ustrezno, jasno ali morda pomanjkljivo, zastarelo?

Emil: Zakon o medijih je že bil v fazi resne spremembe, zdaj pa je vse potihnilo, ne vem sicer, zakaj. Z vidika mednarodne ureditve je zastarel.

Jasna: V Obligacijskem zakoniku je zakonska podlaga dobra. Kar se tiče Zakona o medijih, bi moralo priti do sprememb pri popravku. Trenutno je prevelika obremenitev na ramenih odgovornih urednikov – prekratki roki, preostre določbe glede načina odgovarjanja in tako naprej.

Emil: Spremembe popravka in odgovora pa smo, kot rečeno, že pripravili – ogromno materiala, konkretnih tekstov, potem pa je zadeva zamrla in ne vem, ali se bo na tem še delalo.

**Kazenski postopek je
hudo breme za vsakega
obtoženega.**

Zapiši svoj horoskop

Piše: Enja Zagoršek

Puške je škoda

Piše: Tadeja Kreč

Med uro in pol dolgi vožnji iz Ljubljane do doma sedim s štirimi neznanci. Zvok radia ne uspe prekriti nerodne tišine, ki navdaja sopotnike z občutkom vožnje v dvigalu. Končno nekdo prebije led z osnovnimi vprašanji in le nekaj minut kasneje zazveni: »Kaj pa študiraš?« »Novinarstvo,« odvrnem in zajemam sapo za debato o negotovi prihodnosti, prekar-nem delu, minimalni plači, samostojnih podjetnikih in (ne)kakovosti slovenskih medi-jev. »O, super. To pa ni težko. Sem slišala, da se ves prvi letnik učite, kako pisati horoskop!« me zadene sopotnica in ustavi vse pripravljene besede, ki naj bi krojile debato naslednjih petdeset minut.

Spomnim se na utesnjujočo študijsko multimedijsko predavalnico, ki ni kos mnogim v tujini. Na seminarske naloge, narejene dan pred rokom oddaje. Mnoge povprečne eseje, ki so sami sebi namen. Nezainteresirane študente, ki ob povabilu na okroglo mizo zamahnejo z roko in dodajo »brezveze«. Na prešeren nasmeh, ko profesor nekaj minut prej zaključi predavanje. Predstavitve, ki tako nastopajoče kot tiste v klopi pustijo ravnodušne. Na težko pot do denarja za izvedbe projektov matičnega študentskega društva, ki jih poleg organizatorjev obiščejo le redke izjeme in na delo pišočih študentov, ki obleži na tleh predavalnic kritičnih in razmišljujočih družboslovcev. In nenazadnje boj za ocene, ki kot orožje uporabi učenje na pamet, iskanje bližnjic in malodušnost namesto znanja.

»Ne! Kje si pa kaj takega slišala?« ogorčeno vprašam. Na kratko razložim predmetnik naše študijske smeri, za katero kaže, da jo vsi poznajo bolje od bodočih novinarjev samih. Ko se mi zazdi, da je vse jasno, ponovno zadoni: »A potem se sploh ne učite pisanja horoskopov?«

Takrat mi misli ukradejo vsi študenti, ki v učenju iščejo znanje. Na tiste, ki names-to pritoževanja uporabljajo storilnost in akcijo. Na tiste, ki ob začetku študijskega leta ne povprašujejo po najlažjih izbirnih predmetih. In na nekatere člane društva, ki želijo izboljšati novinarsko poročanje, povečati kritičnost in hkrati biti povod v spremembe, krpati luknje študijskega programa, izostriti pogled in dovoliti zgodbam, da od sočloveka potujejo skozi sluhovod pišočega mladega misleca.

Ne vem, kje je ravnotežje med plavanjem mrtvaka po morju, ki počasi nosi telo v smeri obale, in med bojevitim kravlom proti toku na poti do odprtega morja. Vem pa, da z izjemo viharjev, ki lahko preusmerijo lebdeča telesa in ustavijo vztrajne plavalce, obe eki-pi nosita popolnoma različne lastnosti, ubirata drugačne poti in njuna cilja ločujejo šte-vilni kilometri. Ne gre jih enačiti in iskati istih končnih ciljev za vse pomorščake. Čeprav ob napol prazni predavalnici dogodka, v katerega je vključenih delo številnih, morska sol zalije grlo in pljuskne v oči, to istočasno zapelje plavalca v pravo smer. Zato je težko ugotoviti, kje bodo oboji pristali. Če pa drži, da se za najboljše in najbolj vztrajne najde mesto, pa bodo plavalci na odprtem morju raziskovali barvno morsk gladino, mrtvaki pa ob obali morda brali horoskope izpod peres potopljenih kolegov.

Pride dan, ko je raven endorfina, serotonina ali katerega drugega hormona, ki vpliva na doživljanje sreče, nižja, kot bi si želela. Na ta dan ne širim optimizma in ne iščem rešitev. Priznam (začasno) premoč malodušju in pesimizmu.

Možgani mi še vedno delujejo. Samoohranitveni nagon mi ne dopušča, da bi se v takih trenutkih predala. Pa grem do vzrokov za nastalo zagato, v kateri sem se znašla. Vprašam se, ali je bil študij novinarstva morda napaka. Vse me je zanimalo, z veseljem sem pisala, rada sem imela zgodbe in ljudi. Želela sem spremeniti svet na bolje. Ignorirala sem šale o vratih kot najtežjem predmetu in padanju po stopnicah od vseh, ki fakultete na Karde-ljevi ploščadi 5 niso nikoli prestopili. Vpisala sem se na študij novinarstva. Verjela sem, da sem se odločila prav.

Pogovarjam se s sošolko, ki mi je bila ob začetku najinega študija zgled. Nekje od tedaj je postala tudi moja pri-jateljica. Nekaj časa že vem, da drugo leto z mano na faksu ne bo več deli-la svoje dobre volje, energije in idej. Vem, da bo odlična zdravnica, vseeno pa mi je žal talenta, mojemu egoizmu pa tudi njene družbe. Ni edina. Odhaja kar nekaj mojih sošolcev, nekateri se še odločajo. Razlog ni skrivnost. »To ni to,« ti povedo. Po daljšem pogovoru z razumeva-njem sprejmeš večplastnost problema, s katerim se vsi, ki bodo odšli, verjetno ne bodo več spopadali. Mene pa še vedno grize. Vem, zakaj odhajajo.

Začne se pri študiju. S predavanji, ki so lahko ventil za čustveno stabilnost profesor-ja, tudi norčevanje iz intelektualnih zmožnosti svojih študentov in predmet, za katerega ti starejši študenti že vnaprej povedo, da ga je nesmiselno obiskovati, ker se moraš na koncu na pamet naučiti odgovore na vprašanja, ki jih dobiš od starejših kolegov. Seznam je predolg. Vsa predavanja seveda niso taka, jih je pa preveč. Še dobro, da to ni edini vir znanja, nenazadnje se lahko, če le hočeš, naučiš veliko tudi sam.

»Prihodnost je negotova,« je ena od lepše zvenceh fraz, ki študente spremljajo vsa-kodneвно. Ta nas spodbuja k delu za izkušnje na svojem področju že tekom študija. Le velika sreča ali poznanstva pomagajo, da je tako delo tudi plačano. Izkušnje starejših študentov kažejo, da se to ne glede na (ne)plačilo obrestuje.

Delo osmišlja človeško življenje. Kakovostno novinarsko delo pa, tako kot vsako drugo, zahteva pošteno plačilo. Za krizo novinarskega poklica nočem grešnih kozlov z imeni, kot so kapitalizem ali kak drug (družbeni) sistem, dotične gospodarske družbe, kriza vrednot, morale, odgovornosti ali kaj šestega. Iščem rešitev, nekaj, kar bi mi pomagalo videti skozi meglo floskul vseh, ki mi prodajajo bučke, namesto da bi mi pomagali najti pravo pot.

Jasno je, da bo novinarski poklic doživel spremembe. Načini posredovanja informacij občinstvom se nenazadnje spreminjajo, odkar poklic obstaja. Tudi tokrat bo tako, le da se zdi, da bo tokrat bolj drastično. Tega, kakšna bo cena, koliko bo žrtev in kdo ima zmago-valno strategijo, ne vem.

Novinarstvo je, zato mi je tako všeč, povezano s celotno družbo, njenim sistemom, zgodovino, upi, dvomi, napakami in prihodnostjo. Ni je stvari, ki bi ne bila vključena. Odgovornost novinarjev je velika, na papirju in v teoriji so mediji še vedno v službi ljudi, t. i. psi čuvaji, budni spremljevalci sveta. Realnost pa je večinoma okrutnejša. Pritiski politike, interesov in denarja so lahko (pre)močni. Novinarstvo je postalo trg, industrija, orodje, s tem pa paradoks svojega (prvotnega) smisla. S tem, da delo ni lahko, je očitno treba računati. Celo Zavod RS za zaposlovanje v rubriki o nevarnostih poklica jasno pove, da gre za poklic z najvišjo stopnjo zdravstvenega tveganja, čemur ustreza povprečna ži-vljenjska doba 49 let (!).

Zakaj torej verjamem v (novinarsko) prihodnost? Nekoč sem nekoga slišala reči, naj ne vržem puške v koruzo. Pa ne zato, da ne bi obupala, ampak zato, ker je puške preprosto škoda. Učim se nečesa, za kar verjamem, da ne bo nikoli izumrlo. Menda si bodo ljudje vedno želeli informacij in znanja. Ovire, dvomi in tveganja so del vsakega poklica, tudi novinarskega. Številni novi in alternativni slovenski ter tuji medijski projekti in načini dela jasno kažejo, da so tudi za novinarje še poti.

Hkrati mi novih moči in zagona vedno znova vlivajo ljudje, ki jih srečujem pri delu. Tisti, s katerimi govorim, ki širijo moja obzorja in meje, me hvalijo in grajajo. Rada bi pisala dobro, opozarjala na napake in klicala k odgovornosti. To so zaenkrat le želje in upi. Zame in za tiste, ki z mano stopajo na to pot. Ali kot pravi Marcel Štefančič: »Če kdo, potem moramo vztrajati mi. In če kdaj, potem zdaj. Občestvo in mediji. To je priložnost, ki je ne smemo vreči stran.«

Delo osmišlja človeško življenje. Kakovostno novinarsko delo pa, tako kot vsako drugo, zahteva pošteno plačilo.

Kam, razen na Zavod za zaposlovanje?

Piše: Kristjan Kozina

Ana je 23-letno dekle. Poleti bo diplomirala iz novinarstva. V osnovni šoli je bila odlična učenka, svoj talent je dokazovala v različnih dejavnostih zunaj šole. V gimnaziji ni bilo nič drugače, le da je njen uspeh rahlo upadel, a ne veliko. Še vedno je bila med najuspešnejšimi v svoji generaciji. V prostem času je obiskovala številne dejavnosti, prav tako je sodelovala pri več projektih. V dilemi, kam naj se vpiše, se je negotovo odločila za novinarstvo na Fakulteti za družbene vede. S študijem do sedaj ni imela večjih težav, hkrati ji je doseženo povprečje omogočalo ohranitev Zoisove štipendije. Ob študiju dela na enem izmed vodilnih slovenskih medijev kot občasna sodelavka, seveda na študentsko napotnico. Vendar zdaj ne ve, kako naprej. Nadaljevati na podiplomskem študiju? Vzeti absolventski staž in delati, sicer za ne najboljše plačilo, ali pa zaključiti študij in se morda zaposliti? Opraviti morda diferencialne izpite in presedlati na drugi podiplomski študij?

Zgornja zgodba je sicer plod domišljije avtorja teh vrstic. Vsaka podobnost z resničnimi dogodki in osebami je zato zgolj naključna in izmišljena. Vendar ni vrag, da se kdo izmed študentov, ki gulijsko ali so gulijsko študijske klopi, v zgornjem opisu ni prepoznal. Res je, da je država, v kateri bi se delodajalci skorajda stepli za perspektivne kadre, kot je izmišljena Ana, že davno pokojna. Prav tako je bil v bivši državi gmotni položaj mladih zaradi hitrejšega prehoda v delovno razmerje precej boljši od današnjega. A preden me obtožite, da sem pristaš bivšega sistema, naj zapišem, da je situacijo treba presojati glede na prostor in čas.

Če se izrazim lepo, je situacija v novinarstvu precej težka. Povedano odkrito, situacija je katastrofalna. Študenti delajo na študentske napotnice (pre)pogosto za miloščine, da o prekarnih zaposlitvah starejših kolegov ne govorim. Nekdo s sedmo stopnjo izobrazbe dobi toliko ali pa zelo pogosto manj kot nekdo s srednjo ali poklicno šolo. Kot da bi bili novinarji nekakšni humanitarni delavci, ki se jih lahko plačuje zgolj z nekim simboličnim zneskom. Ampak tudi novinarji so samo ljudje in tudi oni morajo plačati položnice. So tudi primeri, ko novinarji zaslužijo dovolj, vendar so to zgolj pike na črni podlagi. Zdi se, da ni druge izbire, kot da novinarji posvojijo slabih petsto let staro vodilo, ki ga je zapisal Trubar: »*Stati inu obstatu*«. Če se vrnemo k njihovim mlajšim kolegom, ki so še v zavetju fakultete, torej starševskih denarnic, socialnih transferjev ali tistega, kar napraskajo sami, od tega vodila bistveno ne odstopajo.

Rešitev za situacijo, v kateri se je znašlo veliko mladih, vidim v delu. Ne mislim na časopisno in založniško podjetje. V mislih imam precej splošno rešitev, natančneje samostalni srednjega spola, ki po SSKJ-ju pomeni zavestno uporabljane telesne ali duševne energije za pridobivanje dobrin. Na to rešitev bi mi lahko marsikateri mladi novinar ali študent odvrnil, da dela veliko, še morda preveč, da sodeluje s številnimi organizacijami in pri številnih podjetjih, pa še vedno zasluži malo, če seveda sploh kaj. Da torej nima nikakršne varne prihodnosti.

Nekoč je sošolka v svoji kolumni, v kateri je popisala vse svoje aktivnosti, ki jih, roko na srce, ni bilo malo, zapisala, da vse dela za svoj CV. Zelo strogo sito oziroma kar skrajno sito dobimo torej, če upoštevamo neoliberalistično logiko: »*Ne počni ničesar, kar se ne izplača tu in zdaj*.«

Pojavlja se vprašanje, kaj se izplača v Sloveniji leta 2015. Novinarstvo verjetno ne. Roko na srce, ni jih malo, starih med 20. in 30. letom, ki bi z obema rokama zgrabili redno delovno razmerje v novinarstvu. Možnost, da se kaj takega zgodi, je podobna tisti, da Slovenija leta 2016 na evropskem prvenstvu v nogometu pride vsaj do polfinala, na prvenstvo pa se še ni niti kvalificirala. Ugasnimo torej playstation.

Pogosto se mi tudi dozdeva, da si marsikdo za premislek o življenjsko pomembnih odločitvah, kar izbira, kam po končanem 4. letniku, zagotovo je, vzame manj časa, kot pa za premislek o tem, kaj bo naročil v kavarni. Možnosti, kaj narediti, je več, upam si reči, da še preveč. Absolventskega staža gospa država verjetno ne bo najbolj vesela, saj bo morala študenta dodatno leto zalagati s študentskimi boni ter drugimi subvencijami in olajšavami. Vendar pa se da v tem letu pošteno razmisliti, kam in kako naprej, študenti ga lahko izkoristijo tudi za delo ali krajši odhod v tujino.

Ena izmed možnosti je nadaljevati študijsko pot na podiplomskem študiju. Bistveno pri mladih je, da je treba gledati široko. Ni nujno, da diplomant novinarstva nadaljuje ravno na novinarstvu, čeprav je pisec teh vrstic storil ravno to. Pomembna je vizija, cilj o tem, kaj bi rad v življenju počel. Morda za to sploh več ne potrebuje faksa ali pa je potrebna kakšna druga smer. Še vedno lahko opravi diferencialne izpite za vpis na določene druge fakultete pri nas ali v tujini. Vendar pa je za marsikoga omejitev denar. »*Ne moremo biti večno odvisni od staršev*«, mi je zadnjič potarnal vrstnik, ki sicer študira ekonomijo, ko mi je dejal, da bo poskušal poiskati službo in se zaposliti. Če zaposlitev torej najdeš, to ne pomeni, da faksa ne moreš dokončati.

Vedno je več poti. Na razpotju so vedno dovoljene sanje, čeprav pride kmalu nov dan, a še vedno si pot načrtamo sami.

Diploma na prašni polici

Piše: Lea Dvoršak

Še preden sem svojo diplomu novinarstva sploh prijala v roke, sem vedela, da z njo ne bom dobila dela. To je precej grozljiv občutek, vendar velikokrat resnica današnjega študenta. Nekoč, ko sem se odločila za ta študij, sem bila prepričana v nasprotno. Ta kos papirja naj bi bil ključ do moje svetle prihodnosti. V naslednji štirih letih pa je z dveh front, fakultetne in medijske, vedno bolj pronicalo spoznanje, da je to zmeta. Laž. Napaka v sistemu.

Kljub visokim ocenam in nenehnim trditvam profesorjev, da se za dobre novinarje vedno najde delo, je po petih letih mojega novinarskega dela na Večeru sledila prekinitve sodelovanja. Pometali so pač vse študente in mlade sodelavce, da bi varčevali. Potem sem s prakso dobila priložnost na Dnevniku in zasijalo je kratkoročno upanje. Ampak le, dokler sem imela status študenta in s tem možnost dela na napotnico. Po tistem upanja za pogodbo ni. Nekje vmes je z Erasmus izmenjavo tujina postala realna možnost in se spremenila v cilj. Bolj v pobeg v sili, ker pač nisem več vedela, kaj drugega storiti. Nikakor nisem želela biti še ena tistih, ki bi z diplomu vkorakala naravnost v vrsto za socialno podporo. Spominjam se, da sem vse do konca vendarle upala, da se bo v Sloveniji odprla kakšna priložnost in da mi ne bo treba iti na tuje. Pa se ni.

Nisem želela pobegniti v tujino. Morala sem, ker nisem več videla drugega izhoda. Tako sem pobrala sebe in kovček, ugriznila v nemščino in se vrgla v študij medijskega oblikovanja v avstrijskem Gradcu. Strah me je bilo in pojma nisem imela, kaj počnem. Samo upala sem lahko, da bom zmogla. Začetek je bil naporen. Še vedno je. Drugače je in velikokrat mi je marsikaj tuje.

Ampak po pol leta v Gradcu imam službo. Ne v novinarstvu, ampak na področju oblikovanja vsebin za splet. Vendar je služba. Taka s pogodbo, zavarovanjem in delovnim mestom. Taka z odgovornostjo in obveznostmi, a tudi rednim in pravičnim plačilom. Zdi se kot znanstvena fantastika. Da ne bo pomote, ne cedita se med in mleko in Avstrija ni obljubljena dežela. Nič me ni čakalo na pladnju in vsak dan moram veliko delati in se neprenehoma izobraževati, učiti. Biti na voljo. Ampak z jasnim interesom delodajalca, da ostanem.

Kaj se je zgodilo z diplomu iz novinarstva? Na polici je in na njej se nabira plast prahu. Dobro je, da imam univerzitetno izobrazbo, a to, da sem jo opravila v Ljubljani in na FDV, ne zanima nikogar. Do zdaj ni mojih ocen pogledal še nihče. Pomembneje jim je, kaj znam. In tu nastopi kruta resnica – od tistega, kar smo počeli na FDV, zdaj uporabljam bore malo.

Ne upam trditi, da se bom v novinarstvo ali v Slovenijo še kdaj vrnila. Nekaj časa sem se zaradi tega počutila nekako ogoljufano. Kot da so mi vzeli sanje in ukradli smisel. Vedno sem hotela biti novinarka in delati dobro za našo državo. To sem, to je moje bistvo. Še vedno boli, da ne morem početi tistega, za kar sem se nekoč odločila in čemur sem posvetila skoraj vse svoje življenje. Če me je odhod v tujino česa naučil, me je tega, da pot nikoli ni samo ena. Morda bom cilje, ki sem jih želela doseči v novinarstvu, dosegla kako drugače. Z več ovinki, več ovirami in dela. Ampak bom.

Morda boste rekli, da sem imela pač srečo. Bila sem na pravem mestu in pravem času. Res je, ampak to mesto sem poiskala sama in ustvarila čas. Že z odločitvijo, da se ne bom predala, ko mi je postalo jasno, da ne bom mogla živeti tako, kot sem si želela in pričakovala. S strahom, ki sem ga morala premagati, ko sem se odločila za povsem drug poklic in za življenje v nemško govoreči državi, čeprav sem nemščino vedno sovražila. Z žrtvovanjem dveh let, ko sem se pripravljala na vpis za študij v tujini in se učila novih programov za oblikovanje videa in zvoka, ki sem jih tukaj morala znati že prvo uro. FDV me pač ni pripravil na resničnost, ki je sledila po diplomu. To je največja napaka našega izobraževanja in največje razočaranje – da se z resničnostjo zunaj akademskih zidov po pravilu naše fakultete sploh ne ukvarjajo kaj preveč. Niti se nimajo želje ukvarjati z njo.

Vendar jo moramo študenti živeti, ko diplomiramo. In takrat ostaneta samo dve možnosti – ali se rešimo sami ali pa pognemo. Tu se mora gotovo nekaj spremeniti, vendar mi, ki smo v tem sistemu zdaj, ne moremo čakati na sistemske spremembe. Česar nam fakultete ne dajo, si moramo vzeti sami. Situacija ni brezupna, biti moramo samo dovolj dojemljivi, da prepoznamo priložnost in jo zagrabimo. Če je ni, jo je treba ustvariti, včasih tudi tako, da se podamo v nekaj, česar nikoli nismo nameravali početi. Predvsem pa se moramo odločiti, da si ne bomo dovolili biti napaka v sistemu.

Nisem želela pobegniti v tujino. Morala sem, ker nisem več videla drugega izhoda.

Infodrom je namenjen otrokom, a nujen za odrasle

Osem minut za boljšo družbo

Piše: Zala Grudnik

Foto: Sanja Gornjec

Slovenske televizijske postaje je preplaval val resničnostnih šovov in tematskih oddaj. Z informativno oddajo za mlade, ki pomembne dogodke vsakdanjega življenja razlaga na enostaven način, ima naša družba možnost, da izplava iz krize človeške omejenosti. Cilji edinega slovenskega otroškega dnevnika Infodrom so spodbujati raznolikost, tolerantnost do drugačnosti, z namenom odpreti, odkriti in razširiti polje možnega.

Nastaja v drugem nadstropju RTV Slovenija, na koncu prvega dolgega hodnika levo. Celoten prostor je velik kot kakšna večja dnevna soba. Svetloba na tipkovnice pada z bolj slabo tesnečih oken. Vsaka sirena in troblja avtomobilov s ceste vsaj za stotinko zmotita koncentracijo ekipe, ki se trudi do četrte ure popoldne ustvariti oddajo. Dopoldnevi so mirnejši. Del novinarjev je na terenu, drugi pripravljajo prispevke v desku. Grafik ustvarja interaktivni zemljevid kraja, kjer se je zgodil potres, o katerem bodo v današnji oddaji poročali. Urednica oddaje prihiti s sestanka z vodstvom in stopi v svojo stekleno pisarno. Minuto za tem na njena vrata že potrka nekdo z vprašanjem, kako bodo to in ono v današnji oddaji izpeljali. Računalniki brnijo, sliši se koračnica tipkovnic, vsake toliko se kdo sam pri sebi nasmeje ali zakolne. Delijo se informacije, sprašuje se po mnenjih sodelavcev. Nekaj minut čez dvanajsto že tako malo uredništvo začne pokati po šivih. Na sporedu je dnevni izvedbeni sestanek. Sodelavce pozdravijo tajnica režije, redaktor, realizator in producent. Ekipe se v nekaj minutah uskladi in razreši nejasnosti. Nato se prostor zopet zavije v molk, le grafik se občasno pritoži nad preprihom in posledičnimi bolečinami v vratu. Vso vihravo prihajanje in odhajanje ljudi za svojim računalnikom v kotu uredništva kot kakšna tajnica spremlja praktikantka. In to je uredništvo Infodroma.

Infodrom je prvi in edini dnevnik za mladino na slovenskih televizijah. Namenjen je gledalcem od 8. do 13. leta. Svoje mlade gledalce jemlje resno in jim ponuja mešanico informacij o dogajanjih doma in po svetu. Stereotipa, da so otroci premajhni, da bi razumeli, kaj se dogaja v svetu, pri Infodromu ne poznajo. Dokazati želijo ravno nasprotno.

Oddaja temelji tako na mednarodni izmenjavi agencijskih prispevkov kot na lastni produkciji poročil, reportaž in vesti. Ekipe se trudi ustvarjati kar se da raznovrstne vsebine. Poleg lahkotnejših, ki naj bi po mnenju mnogih bile primernejše za otroke, se lotevajo tudi resnih tem. *»Poslanstvo te oddaje je, da otrokom predstavimo svet tak, kakršen je,«* pravi urednica **Janja Lakner Anžin**. Zgodbe in dogodki morajo biti razloženi, vsebina pa taka, da je primerna za njihovo starostno skupino. Trudijo se razložiti vse zapletene pojme. Povedano ne sme puščati nobenega dvoma ali pomislekov. Vedno mora biti vse jasno in poenostavljeno. *»Informacija ne sme dajati otroku vprašanj zakaj, ampak ga mora spodbuditi k razmišljanju in opazovanju,«* doda Anžinova.

Kljub želji po poenostavljenih vsebinah novinarji ne podcenjujejo otrok. Če je dogodek pomemben za njihovo ustvarjanje celotne slike o svetu, se bodo potrudili in ga predstavili. Urednica meni, da krute resnice pred otroki ni smiselno skrivati. *»Ni treba, da kažemo vsa trupla, vendar morajo vedeti, kaj se dogaja.«* Otroci zavijati v vato nima nobenega smisla, še doda. *»Otroci so dandanes manj časa otroci, kot smo bili mi. Zakaj ne bi smeli slišati o kruti resnici po televiziji, saj jo lahko kadarkoli poiščemo na spletu.«* Čeprav je resnica nevarna, jih je smiselno prav zaradi tega na njo opozarjati. Treba pa je opozarjati na tak način, da se ne ustrašijo in da ne vidijo sveta samo črno-belo.

Urednica tej oddaji pripisuje ogromen pomen. Poleg tega, da izobrazuje in informira, je pomembna, ker vzgaja bodoče gledalce resnih informativnih oddaj. *»Pomembno je, da jim že zdaj približamo svet »hard news« informacij, da jim ga ne odtujimo,«* meni Anžinova. Odrasli včasih raje, kot da bi pogledali kruti resnici v obraz, spuščajo dogajanje okoli njih. Zato pa je toliko bolj pomembno, da otroke osvestimo o svetu okoli njega, da o njem začnejo razmišljati že v mladosti. *»Ko razlagamo težave z begunci, si želimo, da bi res začeli razmišljati o tej temi, ne da bi samo absorbirali informacije in šli naprej. Pomembno je razmišljanje.«*

Pri Infodromu se lotevajo prispevkov tako, da poskušajo predstaviti zgodbe vrstnikov. S tem se otroci lažje poistovetijo in hkrati pomislijo, kako jim je v življenju brez vojn in pomanjkanja lepo. Odraslim je prevečkrat število mrtvih v strelskem obračunu le dejstvo. *»Pomembno je, da otrokom vzbudimo nekaj socialnega čuta, odgovornosti, razmišljanja o tem, kaj lahko sami prispevajo k izboljšanju sveta,«* se pomena oddaje zaveda urednica. Njen pomen zato ni samo vzgoja bodočih gledalcev, ampak vzgoja bodočih državljanov. S tem, ko ustvarjajo skupaj z otroki v posebnih rubrikah, jim poskušajo dati priložnost, da se tudi njihov glas sliši. Trudijo se, da bi jim vzbudili občutek pomembnosti, ne glede na to, koliko so stari. Otroke družba generalno vidi kot nekaj nepomembnega. *»Naj sedijo v šoli, zaprti, in se učijo zgodovino. Tudi otroci lahko kaj spremenijo,«* so prepričani pri Infodromu. Oddaja ima tako pomen kot pomembnost. Želijo delati za aktivno publiko.

Prav tako kot njihovo ciljno gledalstvo je tudi ekipa Infodroma zelo mlada. V uredništvu prevladujejo novinarke, a se tu pa tam pojavi tudi kak predstavnik moškega spola. Ekipe je usklajena, dobro sodeluje in izmenjuje ideje. Zase pravijo, da so v primerjavi s »tap-

**»Informacija ne sme
dajati otroku vprašanj
zakaj, ampak ga mora
spodbuditi k razmišljanju
in opazovanju.«**

ravim« Dnevnikom predvsem bolj razumljivi. Jezik je enostaven, osnovni pojmi so bolj razloženi. V snovanju zgodb razmišljajo o interesu otroka in njegovem pogledu na svet. Zgodbe obdelujejo skozi oči otroka. »Odrasli velikokrat dobimo sicer neko temo pred sabo, ampak ne upamo priznati, da nam določeni pojmi iz te teme niso ravno jasni,« je odkrita Anžinova. Informacije pri odraslih dobijo drugačen pomen kot pri otroku. Pomembno mesto v njihovi oddaji imajo razlagalni prispevki. Poleg samega podajanja informacije le-to s posnetki in grafiko tudi razložijo. Vizualizacija podatkov je primerna za mlade. Številke in napisov je malo, so pa zato barve živahnejše, tako da naredijo temo privlačno za mlade.

Infodrom je na sporedu vsak delavnik ob šestih popoldne in v soboto s povzetkom tedna. Kljub svoji kratkosti, oddaja je dolga samo osem minut, je dnevno v njo vložena veliko truda. Urednica bi si brez pomisleka želela, da bi bila oddaja daljša. Pravi, da bi bila navdušena, če bi bilo prostora za vsaj štiri prispevke, zdaj so trije. Vendar pravi, da možnosti za bogatejšo oddajo ne vidi. Zaradi že prevečkrat slišanih finančnih razlogov in prenizke gledanosti širjenje oddaje ni mogoče. Po odzivih sodeč je Infodrom na koncu svoje tretje sezone kljub vsemu na pravi poti. Otroci, ki oddajo gledajo, so nad njo navdušeni, pravijo, da bi si želeli daljše oddaje. To vrzel poskušajo krpiti z dodatnimi vsebinami na spletu in socialnih omrežjih. Urednica pravi, da so tudi odzivi staršev in učiteljev zelo pozitivni. Ponekod učitelji pri pouku učencem predvajajo njihove razlagalne prispevke. S tem popestrijo učni proces in hkrati otroke učijo medijske pismenosti. Osnovnošolski razredi so tudi redni obiskovalci Infodroma. Urednica jim po navadi razkaže studio. Pozdravijo tudi novinarje pri delu v desku.

Janja Lakner Anžin je uredniško mesto prevzela na sredini letošnje sezone. Po povratku iz Nemčije, kjer je z možem Boštjanom Anžinom, nekdanjim poročevalcem za RTV, zdaj voditeljem Tarče, in otrokoma živela 10 let, prizna, da so bili začetki težki, a se je kar spretno ujela v delovni proces. Pravi, da imajo Nemci že 20-letno tradicijo mladinskega dnevnika Logo. Poleg te oddaje jih imajo še več, kjer se ukvarjajo z razlagalnimi tematikami. Meni, da je njihov pristop zelo kakovosten. Pomembne so jim poučne vsebine. »Veliko dajo na to, da gledalec že kot majhen dobi neko kakovost.« Meni, da so zelo odgovorni do tega, kar dajejo v eter. Imajo tudi veliko ustvarjalnih oddaj.

Infodrom je prejšnja urednica Barbara Stegeman zasnovala po navdihu podobnih evropskih dnevnikov za mlade. Nekatere države posvečajo tej vrsti oddaj veliko pozornosti, druge manj. Razveseli pa dejstvo, da se poleg zabave trudijo ustvarjati informativne vsebine.

Razumevanje in spoštovanje otrok je ključno pri ustvarjanju dobrega dnevnika, kot je Infodrom. Novinarji poskušajo gola dejstva nizati skozi zgodbe tako, da je sporočilo čim jasnejše. Anžinova meni, da z zgodbo ustvarijo mehko, ki otroka ne prestraši. Poleg učenja želijo spodbujati domišljijo in radovednost. Želijo si učinkovito izpolnjevati poslanstvo javne televizije in se hkrati odzivati na izzive današnjega sveta. Oddajo ustvarjajo za in s svojo publiko. Anžinova z veseljem doda, da bi bilo njihovo poslanstvo doseženo že, če bi oddajo spremljalo samo deset otrok, ki bi se s pomočjo oddaje razvijali v razmišljujoče državljane.

Piše: Uršula Vratuša Globočnik

Naključno odprem stran v reviji Pil, nostalgичno preberem stavek »Zadnje čase mi vsi samo težijo« in ugotovim, da se v letih, ko sem opustila branje te barvite mešanice zabave in vzgoje, ni veliko spremenilo. Listanje ponudi razmislek o samopodobi, kako se spopasti z norčevanjem in kako s starši, pa rešitve za zagate in stiske, za slabo družbo in slabe razvade. Ne boji se dotakniti niti drugačnosti, osamljenosti in pubertete. Ob branju se dobro počutim in verjetno bi bilo tako tudi, če bi dala čtivo v roke svoji mami. Dobro je slišati, da sme človek biti drugačen in samosvoji. Potrebuje tudi kakšen nasvet tete Juste.

Od drugega leta naprej lahko otrok prične z listanjem svoje prve revije Cicido. Ta je zasnovan tako, da spodbuja branje, poudarja slovensko leposlovje in ilustracije, vzgaja k strpnemu sobivanju. Otroci lahko pri šestih letih začnejo s Cicibanom. Stripi, rime, pravljice, uganke, vaje, zanimivosti in nalepke. Kaj se skriva v kostanju? Česa ne moremo kupiti? Mar ptice res ležejo jajca? Kako je videti zlatolični gibbon in kako kapibara? Ideje za ustvarjanje. Zakaj moram zjutraj zajtrkovati in kako pripraviti domač čaj? Opazuj svojo senco! To je le nekaj naslovov, ki padejo v oči med pisanimi ilustracijami.

Urednica Cicibana **Slavica Remškar** vidi v prvem branju velik pomen za otroka: »Kar se Janezek nauči, to Janez zna. Naučil se bo zbranosti, znal se bo osrediniti, znal bo sam tkati predstave in domišljajske podobe, pridobival bo bogato besedišče in rastel. Z branjem se bo usposabljal tudi za natančno, jasno, primerno, slogovno bogato ustno in pisno izražanje – za dialog, pripovedovanje, pisanje.« Starši se glede na visoko branost revije očitno strinjajo glede nje-nega pomena. Po branosti je med prvimi petimi mesečniki, tiskana mesečna naklada šteje do 13.000 izvodov.

Remškarjeva pravi, da je revija namenjena družinskemu branju. »Z branjem leposlovja v Cicibanu otroci in odrasli vstopajo v druge, tudi tuje, drugačne svetove – tako se urijo v sočutju in strpnosti.« Polovico revije torej obsega leposlovje, druge strani so namenjene poljudni znanosti, publicistiki in igrivim nalogam. »Je kot obisk likovne galerije. Vabi pa še v druge kulturne ustanove,« pove urednica.

Skromneje se prodaja Pil. Njegova glavna urednica **Jana Zirkelbach** je z 8000 naročniki zadovoljna, sploh glede na trenutne razmere, saj, kot mi pojasni, branost tiska v splošnem upada. Kupovanje revij ni več moderno, predvsem pa se pozna vpliv interneta in recesije.

Navkljub tem spremembam ostajajo teme najstniškega sveta in odraščanja večne. V Pilu se z uredniško politiko zavzemajo za strpnost, predstavijo življenje slepega, avtista, priseljenca in razbijajo stereotipe, da ni vse v zunanosti, ne bojijo se pisati niti o spolnosti. »Treba je pisati tudi o identiteti, ljubezni in spolnosti, ker je na svetu toliko bedarij,« pove Zirkelbachova. K tem temam želijo pristopiti resno, ne le z »instant« seznamom desetih točk do uspešne zveze.

»Najti moramo mladostnega avtorja, ki ve, kakšni so današnji najstniki, katere besede uporabljajo, kako preživljajo prosti čas. Imeti mora občutek za mlade in preživeti z njimi nekaj časa,« mi kolektiv opiše Zirkelbachova. Pišejo humorno, a zadaj je tudi »v celofan zavita vzgoja«. Vzgoja liberalnih vrednot za napredno družbo, pojasni urednica.

Na hitro preletim pester izbor rubrik. Med drugim so to Ti&jaz, Test, Svet, Čudesa sveta, Tačke, Intervju, Šport, Ogledalo, Vesela šola, Bralni grižljaj, IT, Iz ordinacije. Ker se lotevajo tudi aktualnih tem, morajo biti vedno na preži za novostmi v športu, modi, kinu itd. Trendi se spreminjajo, zato spremljajo tuje revije in internetne novosti, na svojo spletno stran prejmejo tudi mnoge odzive o reviji, kar jim pomaga pri kreiranju. Najstniki jim pišejo o tem, česa si želijo, katere posterje bi radi, občasno urednice izvedejo tudi anketo. Tako vidijo, kateri izmed piscev je s prispevkom

»Srednješolci ne čutijo več potrebe po kakovostnem tisku, punce berejo Cosmopolitan.«

»zabil žeblico na glavico« in kdo mora biti bolj pazljiv, da ne izgubi publike. Ne gre mimo stilistke in ilustratorjev, ki delajo revijo privlačno, da je v končni fazi res tisto, kar si odraščajoči bralci želijo.

In ko enkrat odrastejo? Z branjem Pila večina zaključi že ob koncu osnovne šole. Nekateri se še spomnimo Pil plusa, s podnaslovom Mesečnik s posluhom. Ukinili so ga po devetih letih zaradi premalo naročnikov in posledičnih finančnih izgub. »Srednješolci ne čutijo več potrebe po kakovostnem tisku, punce berejo Cosmopolitan,« zavzdihne urednica. »Zanje smo preveč poučni, preveč kakovostni.«

Če otroci in najstniki v svojem bistvu res ostajajo bolj ali manj nespremenjeni skozi čas, bodo vedno potrebovali svoje branje. Se bodo revije s časom preselile na splet? Pilovci že zdaj aktivno sodelujejo na spletni strani s pisanjem mnenj, želja in pisem za teto Juste. Rubrika Ti&jaz spominja na forum, ob strani dobijo bralci nasvete kar naravnost od svojih vrstnikov. V veliki meri bo za preživetje tiska odločilna vzgoja otrok. Kot poudari vlogo staršev Remškarjeva: »Mislim, da moramo prav zaradi večje privlačnosti in (navidezne) lahkotnosti rabe računalnika – v primerjavi z branjem knjig in revij – otroke še bolj kot doslej navduševati za branje. Ne smemo si privoščiti, da jih le lenobno prepustimo uporabi računalnika, kamor jih že samo vleče.«

Piše: Vida Božičko
Foto: Mavric Pivk

Četrta ura popoldne je čas za izmeno. Dijaki srednje šole Zavoda za gluhe in naglušne odhajajo domov, tečajniki znakovnega jezika pa prihajajo na predavanja. »Ta čas je vsak četrtek najživahnejši,« pove Ljubica Podboršek, mati slovenskega znakovnega jezika, medtem ko z nasmehom na obrazu, kratkim prikimavanjem ter z roko v višini glave, dlanjo, obrnjeno proti sebi, nihanjem naprej-nazaj od komolca navzgor, pozdravlja odhajajoče učence, ki doživeto, en čez drugega, mahajo z rokami. Njihova mimika se spreminja iz sekunde v sekundo. Slišati je le številne korake, zatohlo mlaskanje, tolčenje jezika ob nebo in občasne dotike dlani.

Kljub tišini se v desetih minutah vsa mladostniška energija, navihanost in dinamika zgnete na ozkem hodniku s potiski oranžnih dlani na modri steni. »Poglejte, kako živi so ti ljudje. Samo pomislite na Italijane in jasno vam bo, od kod ta temperament. Roke in mimika so pri sporazumevanju pač najpomembnejši,« reče in šepajoče odhiti v učilnico.

Poučevanje znakovnega jezika

Prva uradna tolmačica slovenskega znakovnega jezika in ena izmed oblikovalk njegove abecede je od letošnjega leta v pokoju. Čeprav ne sedi več vsak dan v razredu Zavoda za gluhe in naglušne Ljubljana, je še vedno aktivna pri izdelovanju literature na področju izobraževanja znakovnega jezika in pri poučevanju te govornice. »Vesela sem, da se jezika ne učijo več le učitelji na tej šoli in svoji gluhih, ampak tudi ljudje, ki stika z gluhih praktično nimajo.« V klopih sedijo študentka prava, medicinska sestra in upokojenka, tokrat pa se na predavanju pridružita še gluhi par Metka in Mladen, ki sta Ljubičina dolgoletna prijatelja. »Slišiš ljudje pogosto stvari povedo drugače kot mislijo, pogosto jih olupšajo ali zamegljijo, gluhi pa stvari pokažejo take, kot so, so veliko bolj iskreni in nikoli zahrbtni,« je eden od razlogov, zakaj je velik del Ljubičine družbe gluhe.

Udeleženka **Metka** na vprašanje, kakšna je Ljubica Podboršek, odgovori kratko in jedrnato. Dvigne roko tako, kot da bi v dlani držala žogo, dvakrat zasuče zapestje, kar je videti kot vstavljanje žarnice, in se nasmehne. »Pravi, da sem sonček,« po kratkem premisleku z rahlo rdečico le pove Podborškova, ki se z dilemami tolmačenja srečuje že od svojega otroštva, saj so bili njeni starši gluhi. Spominja se, da je učiteljica enkrat, ko je nekaj ušpičila, v šolo poklicala njeno mamo. Ker se nista mogli sporazumeti, sta jo poklicali, da je tolmačila njun pogovor. »Takrat sem se prvič zavedala, da imam kot poznavalka obeh jezikov veliko prednost, saj bi si v tistem trenutku lahko celoten pogovor izmislila. Znakovni jezik mi je takrat dokončno zlezel pod kožo, z njim pa sem se srečevala že veliko prej,« pove in se začudi ob vprašanju, kako se je kretenj naučila. »Ja, kako ste se pa vi naučili govoriti?« vpraša. Ves čas je veliko gledala in ponavljala, saj je bila govornica rok vedno okoli nje. »Teta me je pogosto spominjala na dan, ko me je mama nosila v naročju, ona pa je hodila za mano in me gledala. Takrat sem začela uporabljati govornico rok in teta ni vedela, kaj ji želim pokazati. Vprašala je mamo, ona pa je takoj ugotovila, da sem izgubila dudo,« razlaga svoje začetke sporazumevanja.

Sporazumevanje v dveh jezikih

»Znakovni jezik je moj materni jezik,« je odločna, saj se z njim veliko bolje znajde. Doma so se sicer pogovarjali tudi v slovenščini, saj je njena mama kljub okvari sluha govorila knjižni jezik, v zgodnjem otroštvu pa se je veliko pogovarjala tudi s starejšo gospo, ki je z njimi stanovala: »Imela me je zelo rada, pogosto je name pazila in veliko sva peli. Lahko bi rekla, da je bilo pri nas sporazumevanje podobno tistemu v dvojezičnih družinah.«

S seznama, napisanega na roko, bere stavke, ki jih tečajniki tolmačijo. S tem vadijo besedišče, vmes pa poskrbi za sprostitev: »Ste že videli to,« z rokama pred seboj nagovori tečajnike in izvede nekaj hitrih in podobnih gibov. Dlani z iztegnjenimi prsti najprej usmeri navzdol in z njimi dvakrat zaniha naprej in nazaj, nato še levo in desno, prste dvakrat skrči in iztegne v smeri navzdol in na koncu še v smeri naprej, ob tem pa ji z mize odleti knjiga. Ena izmed udeleženk dvigne roko. »Upokojeni direktor pride v tovarno gledat folkloro,« prevede kretnje, ki spominjajo na gugalnico. Gre za zanimivo in zahtevno kombinacijo gibov, zato spominja na stavek »Pešec prečka cestišče«, ki ga je težko izgovoriti.

Predana svojemu delu

Natančnost giba je zelo pomembna za samo razumevanje. Na pomen vplivajo hitrost, drža prstov, smer obrnjene dlani, hitrost gibanja in mesto giba v navideznem prostoru. Če se ena komponenta spremeni, se lahko spremeni celoten pomen. »To se mi nenehno dogaja. Vedno kaj odleti zaradi mojega kriljenja. Še dobro, da knjiga ni kozarec,« pove med pobiranjem slovarja Govornica rok, katerega soavtorica je. V svoji dolgoletni karieri je sodelovala pri pripravi prvega slovarja iz leta 1984, po daljšem zatišju pa so na Zavodu za gluhe in naglušne izdali še slovarja Govornica rok 1 in 2. Ljubica Podboršek je kot ena prvih zapisala norme znakovnega jezika, znanje pa je pridobivala predvsem med druženjem z gluhihimi. Njen oče je bil dolgoletni predsednik Zveze gluhih in naglušnih, zato se je veliko družil z izobraženimi gluhihimi: »Na njegovih poteh sem ga pogosto spremljala in se pogovarjala z najrazličnejšimi ljudmi, kar je bil moj glavni vir novega besedišča.« Ob tem se je tudi tri mesece izpopolnjevala v Ameriki.

»Ravnokar sem z Ljubico govorila po telefonu. Tretjega slovarja še nismo niti zaključili, ona pa že dela načrte za četrtega,« pove **Katja Krajnc**, ravnateljica osnovne šole in vrtca za gluhe in naglušne, ki je in še zmeraj s Podgorškovo veliko sodeluje. »Ona je zadolžena za bolj lingvistično slovnično stališče znakovnega jezika v opisih, jaz pa za didaktiko in metodično poučevanje,« pojasnjuje Krajncova in pove še, da je Podborškova strastno predana svojemu delu.

V desnem kotu malih zaslonov

»Nikoli nisem na tolmačenje gledala kot na dolžnost,« pravi 70-letna tolmačka, ki se ji zdijo njeni nenehni premiki rok samoumevni. »Ko sem z očetom kam šla, se mi je zdelo celo fino,« se spominja na čas, ko so doma gradili hišo in je bilo raznih opravkov na občini veliko. Njena pot tolmačke se je odvijala na šoli, preko tečajev, na sodišču, večina pa se je spomni z malih zaslonov, kjer se v desnem spodnjem kotu pojavlja svetlolasa podoba gospe v temni opravi in z odprtim obrazom, polnim izrazja. Dolga leta je tolmačila oddajo Zgodbe iz školjke in Prisluhnimo tišini, kasneje pa so s sinhronim tolmačem začeli oddajati še dnevnik v živo. »Pri tem moraš biti 200-odstotno skoncentriran, saj je treba sproti krajšati in povedati z drugimi besedami.« Najsrečnejša je, če ji kdo po končanem dnevniku reče, da je povedano razumel. Kot pravi, pa je to težko doseči, saj je treba povedano pokazati na čim preprostejši in razumljiv način: »Gluhi včasih potrebujemo veliko kretenj za stavek, zato je tolmačenje v živo še toliko težje.«

»Vraga, nič nisem boga, prav dobro mi gre!«

Podborškova pravi, da se nikoli ni čutila zapostavljene, se pa spominja, kdaj je začutila, da vendarle odrašča drugače kot večina njenih vrstnikov. Z mamo in očetom so sedeli na vlaku in klepetali. Z rokami, seveda. »Uboga deklica, gluha je,« je takrat zaslišala pogovor med potniki na drugi stani vlaka in si mislila: »Vraga, nič nisem boga, prav dobro mi gre!« Takrat si sicer še ni upala mnenja izraziti naglas, a danes s ponosom pove, da je večino znanj pridobila s pomočjo znakovne govornice.

Doma je vsak dan prisoten podoben živčav kot na hodniku šole, le da je zraven še zvok: »Čaka me polna hiša. Vedno se prikaže kateri izmed petih vnukov in me okupira.« Ta dinamika ji je všeč. Uživa tako v hrupu kot tudi v tišini. »Moj oče, ki ni bil popolnoma gluha, je radio včasih navil do konca in neznansko užival ob glasbi harmonike,« se spominja glavnega razloga za mamino negotovanje, saj so jo tresljaji in vibracije blazno motile. »Takrat je bilo potrebno le histerično kriljenje in mrk pogled, pa je oče stišal radijski sprejemnik.« Ob tem je ugotavljala, da je znakovni jezik internacionalen, saj se tudi dva tujca, ki ne poznata skupnega jezika, sporazumeta z rokami. »O vsakdanjih stvareh se lahko po zaslugi rok in mimike pogovarjata celo Američan in Kitajec,« pojasni in odkoraka do umivalnika, se skloni in spiže par požirkov vode: »Danes pa res veliko govorim.«

V Dnevnom centru za brezdomce Ljubljana
Razlog za življenje morajo iskati vsak dan

Piše: Nina Korošec
Foto: Sanja Gornjec

Dolg podzemni hodnik, na levi in desni veliko izoliranih vrat. Za mano priteče mlad moški, ki je prej s psom postaval v Plečnikovem podhodu. Prehiti me in mi na stežaj odpre vrata v skupni prostor. »Moral sem,« se široko zareži. V skupnem prostoru ljubljanskega Dnevnega centra za brezdomce se družijo brezdomci in prostovoljci, igrajo družabne igre, delajo z glino in razpravljajo o vsem mogočem.

Marinko ima šestega marca rojstni dan. Pred sabo ima bonboniero, darilo od prostovoljcev centra. Ne bi mogli reči, da praznuje, večino časa namreč gleda v svojo jed, tu pa tam dvigne glavo in se razgleda naokoli. Divji **Nenad** mu čestita in se zadere: »Dajmo radio malo bolj naglas! Za Marinka!« Marinko se sramežljivo nasmeji. Nenad navije radio naglas, po prostoru se zasliši »Whenever, Wherever« in »Oo, Shakira«. **Danica** izza drugega konca mize pogleduje proti Marinku in zarotniško šepeta: »Joj, komaj osemindeset je star, pa glej, kakšen starec zgleda! Jaz pa šestdeset, pa tako rosno mlada.«

Nekaj več kot 20 brezdomcev sedi za veliko mizo pri zajtrku, skupaj s prostovoljci jih je okrog 25. Na mizi je hrane več kot dovolj, tam so sendviči, pite, čokoladni žepki in francoski rogljički. Zraven pijejo belo kavo in čaj. Hrana diši in ljudje veliko pojedjo. Danica na polovici odloži sendvič, solata v njem je posušena. Vzame raje rogljič: »Nisem izbirčna, ampak tega res ne morem jesti ... Malo bom še tukaj.« Pripoveduje, da imajo jutri organiziran izlet na Mirenski grad, za en kombi jih bo menda šlo izpred centra, na gradu bodo zajtrkovali in pomagali nunam pri čiščenju, na vrtu in njivi. Nune jim bodo v zameno skuhale kosilo. Danica koleba, ali je sploh prijavljena na izlet, zdi se ji, da je. Tarna, kako bo jutri sploh prišla do centra, živi namreč čisto na koncu Tomačevega, pri neki gospe, ki ji v zameno za prenočišče pomaga pri gospodinjskih opravilih in sprehajanju psa. Pripoveduje, da gre v nedeljo na obisk k družini, v Varaždin, a le za en dan.

»Brezdomci – poleg tistih, ki živijo na prostem – so tudi ljudje, ki plačujejo za negotovo prenočišče v najetih sobah, v podstandardnem stanovanju ali v kakšnem penzionu. Nihajo med javnimi zavetišči in prostori, ki jih ponudi volonterski sektor, med sobami, ki so na meji spodobnega prenočišča, med kočami, zabojniki in nelegalno zasedenimi bivališči, občasno pa bivajo pri prijateljih ali sorodnikih. So kategorija ljudi, ki ne morejo zadržati osebnega prenočišča brez zagotovljene pomoči skupnosti,« v svoji raziskavi o brezdomstvu v Mestni občini Ljubljana leta 2007 zapišeta psiholog **Bojan Dekleva** in socialna pedagoginja **Špela Razpotnik**. V Ljubljani poleg dnevnega centra delujeta dve zavetišči za brezdomce, ki skupaj premoreta 62 ležišč. Največje je na Poljanski cesti, drugo pa je Zavetišče za brezdomne uživalce nedovoljenih drog na Vošnjakovi ulici. Brezdomcev v Ljubljani naj bi bilo že več kot sedemsto, številka pa se iz leta v leto viša.

Dnevni center za brezdomce spada pod Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, humanitarno organizacijo, ki teži k celostni pomoči. Brezdomci lahko v dnevnem centru, ki ga vsak dan obiše od 60 do 80 ljudi, pojedjo topli obrok, dobijo in operejo oblačila, lahko se tudi stuširajo. Imajo prostor za srečevanje z drugimi brezdomci, s prostovoljci in tamkajšnjimi zaposlenimi. **Simona Stegne**, vodja dnevnega centra in prostovoljnega dela ter socialna delavka, razloži, da pri ljudeh, ki zahajajo v dnevni center, ne gre za to, da bi kar naenkrat ostali brez službe ali brez stanovanja: »Problemi so globlji, izvirajo že iz otroštva, iz družine kot tiste primarne celice, ki ne zna poskrbeti za svoje člane. Ta vzorec se potem ponavlja in prerašča v nasilje, nerazumevanje, odtujenost, celo sovraštvo.« Pravi, da imajo mnogi stanovanje, kjer ne živijo zares: »Tja gredo pač spat, ko se morajo zaščititi pred vremenskimi vplivi, drugače preživljajo čas na ulici. Tudi če jim najdemo službo, stanovanje – če bodo tam sami in osamljeni, bodo tam popivali, se drogirali, za čistočo tako ali tako ne bodo skrbeli – in to potem ni dom. In bodo tudi to kmalu izgubili.«

Med brezdomci so sicer pogostejši primeri, ko ti nimajo niti tega minimalnega prenočišča. V dnevnem centru imajo tudi zavetišče s sedmimi posteljami, samo za moške brezdomce. Moških brezdomcev je veliko več. Prednost za prenočitev imajo tisti, ki so v dnevnem centru dejavnejši, pripravljeni na sodelovanje. »Saj si lahko predstavljate, kako bi bilo, če bi bile tukaj tudi punce, v isti sobi. Tudi če bi imeli za ženske ločeno sobo, bi morali zaklepati. Ti ljudje so ranljivi, niso zlobni, a vsak nosi toliko svojih križev in potem to kar naenkrat izbruhne,« pove Simona.

Nekaj dni kasneje med deljenjem večerje narkoman **Mauricio** iznenada kriči nad **Vesno**, poraščeno in zanemarjeno, a dobrodušno žensko. »Spravi se počistiti tuš, takoj! Zdaj, sem ti rekel!« Z roko, stisnjeno v pest, krili proti njej. Vesna se obrne vstran, proti steni, roke da križem kot najstnica, ki ji starši ukažejo, naj pospravi sobo. »Evo, ne bo počistila tuša! Bom jaz počistil tuš! Poglej se, debela si kot svinja. Djubre jedno!« se odzove Mauricio in Vesno odrine. Takrat vskoči suh, tudi očitno zadet **Rajmond** s polomljeno angleščino: »Eeej, she's a woman!« Prostor je poln ljudi, a večina bi rada le svojo večerjo. Naveličano prigovarjajo, naj že prenehata. A Rajmond in Mauricio se začneta pretepati, vpleteta se še dva, med drugim partner noseče ženske. Nosečnica zapusti prostor brez večerje. Mauricio

vrže Rajmonda na tla in ga brca v glavo. Prostovoljec Francelj s kretnjo nakaže dnevni vodji Mateji, naj pokliče policijo. »Kot da bi klicali v Afriko.« Policija pride čez pol ure, ko glavnih akterjev ni več na prizorišču. Pretep se verjetno nadaljuje nekje na drugem koncu Ljubljane.

Alkoholizem, odvisnost od drog in tablet, prostitucija – tudi v dnevnem centru včasih kdo ponuja komu kakšno vrečko sumljive vsebine. Kot opisuje vodja centra Simona, so tablete farmacevtske industrije zadnja leta vedno bolj razširjene. Pomirjevala in uspavala lahko dobijo kar na recept. Nekdo prepriča svojega zdravnika, da jih potrebuje, ker trpi za nespečnostjo ali depresijo, nato pa jih preprodaja naprej. Dnevni center se v sodelovanju z drugimi društvi trudi brezdomce socializirati nazaj v družbo, v »normalni tempo življenja«, po udejstvovanju v društvu komaj sledi prostovoljno odvajanje od alkohola, mamil in tablet.

Vsepovsod po dnevnem centru so katoliški indici. Križi, podobe križevega pota, molitev. Zdi se, da tu vera predstavlja nek skupni motiv. Pred skupnim obedom zmolijo in takrat v prostoru zavladava spokojnost, po molitvi se v istem miru in sproščenosti poje obrok. Izjema so večeri, ko na dan pridejo stare zamere med ljudmi ali prepire sprožijo malenkosti. Nekateri med molitvijo sklenejo roke skupaj, drugi ne, nekateri se prekrizajo, drugi ne. Simona pravi, da jim molitev pomaga, četudi veliko brezdomcev ni bilo nikoli vernih: »Četudi pri katerem od prostovoljcev pride do takšnega odpora, da res ne prenese molitve, se o tem skupaj pomenimo, a večini to ne predstavlja problema. Lahko si veren ali tudi ne. Je pa vera tukaj pomemben dejavnik.«

V razpravi za mizo se dotaknejo tudi na novo sprejetega Družinskega zakonika. Prostovoljka **Urška**: »Ne vem, kaj ta na novo sprejet zakon pove o naši družbi, že tako so družinske vrednote močno okrnjene. Kar malo me je strah, v kakšni družbi bo moja hči odrasčala. Pa

*morda tvoji otroci, Nenad,« pristavi, ko vidi, da nemiren Nenad ne posluša več. Ima predlog in zahteva pozornost: »Ej tišina, jaz govorim! Mene ful zanima, kako je brezdomstvo urejeno v državah bivše Juge. Kaj če poberejo denar in gremo malo potovat?« Urška zmaja z glavo: »Kako boš pa šel tja, če do Mirenskega gradu komaj en kombi napolnimo, saj nimamo denarja. Mi imamo druge cilje, saj veš.« Za izlet na Mirenski grad je vsak udeleženec plačal štiri evre. Stroške programa dnevnega centra financirata Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter Mestna občina Ljubljana. Nekaj prispevajo donatorji, uporabniki pa plačujejo le za aktivnosti, ki jih organizirajo v dnevnem centru. V zavetišču na Poljanski gre del socialne pomoči uporabnikov neposredno zavetišču. Kar je razumljivo, saj dnevni center ne obratuje štiriindvajset ur na dan kot velikokrat zavetišče na Poljanski. A finančna stiska je povsod. **Boris Kosec**, vodja zavetišča na Poljanski, že vrsto let opozarja, da je prava rešitev preprečevanje, ne urejanje brezdomstva: »Zavetišče ni zdravilo. Služi le šibkemu zdravljenju družbene patologije.«*

Sedemindvajsetletni **Nejc** si za mizo v skupnem prostoru dnevnega centra zvija cigareto. Prostovoljka Mateja mu pravi, da tega tukaj ne sme in da bo moral ven, če bo tobak še na mizi, ko se vrne. Nejc se namuzne. Kot petnajstletni fant je iz Idrije prišel v Ljubljano, takrat sta se njegova starša ločila. Z družino od takrat nima nobenih stikov, živi sam zase. Razlaga dalje, na trenutke se ustavi, kot da ne ve, kaj bi rekel. »Jaz sem bolj tak, raje se brigam samo zase, počnem stvari, ki jih jaz hočem, ne da bi mi kdo govoril, kaj naj delam.« Prej tako živahen naenkrat deluje tako utrujen, naveličan življenja. »V bistvu živim tako, za brezzveze,« se prizanesljivo nasmehne.

Tukajšnji ljudje morajo vsak dan iskati razlog za življenje, a so prisrčni in optimistični. Vsak s svojo življenjsko zgodbo, ki jih je sem privedla. Med njimi in prostovoljci dnevnega centra se spleta prijateljski, odprti odnosi, vsakomur prav pride pogovor. Navsezadnje noben človek ni otok.

»V bistvu živim tako, za brezzveze.«

Je spletno piratstvo pravica ali kraja?

Zakoni jih ne bodo ustavili

Piše: Anja Horjak

Foto: Sanja Gornjec

Z razvojem interneta je življenje postalo lažje in informacije dostopnejše. Iz domačega stanovanja lahko izvemo, kaj se dogaja kjerkoli po svetu. Prek socialnih omrežij delimo slike in klepetamo s prijatelji, poslušamo glasbo in počnemo še veliko drugih stvari. Razvilo pa se je tudi spletno piratstvo. Ta nezakonita dejavnost pomeni kopiranje, uporabo in razširjanje avtorskih del brez dovoljenja avtorja. Čeprav dejanje ni zakonito in so za kršitev predvidene kazni, se ga vsakodnevno poslužuje veliko ljudi. Vsebine, ki so plačljive, lahko na določenih straneh dobimo brezplačno. To so predvsem raznovrstni filmi in glasba.

Za brezplačno prenašanje drugače plačljivih vsebin skrbijo t. i. spletni pirati, ki plačljive vsebine nalagajo na spletne strani, kjer so dostopne širši javnosti. Proti njim se skušamo boriti z več zakoni in kaznimi, vendar se spletno piratstvo kljub temu povečuje. »Ne zdi se mi prav, da moram plačati, če želim na primer poslušati glasbo. Vse filme in pesmi lahko poslušam zastoj, in to sem omogočil tudi drugim,« je povedal spletni pirat, ki želi ostati anonimen. S piratstvom se ukvarja že štiri leta in ne bo odnehal. »Dokler lahko to počnem, ne da bi me doletele kakršnekoli posledice, bom s tem nadaljeval. Obstajajo ljudje, ki so storili veliko hujših stvari in so ostali nekaznovani. Več pozornosti bi morali nameniti njim, moje početje ni v primerjavi z njihovim nič.«

V Sloveniji so ustanovili tudi Piratsko stranko, ki se po besedah predsednika stranke **Roka Deželaka** zavzema za premaknitev politike in zakonodaje v sedanost, torej v 21. stoletje. Poudaril je, da stranka ne spodbuja posameznikov k nezakonitemu prenosu ali drugačnemu poseganju v vsebine. »Pirati smo strogi zagovorniki pravne države. Naša stranka pripadnike dodatno spodbuja h kritičnemu razmisleku o raznovrstnih tematikah in k dejanjem v skladu z lastnimi zaključki, nikogar pa ne spodbujamo h kakršnimkoli nezakonitim dejanjem.« Od vsakega posameznika je torej odvisno, ali bo za vsebine, ki jih želi uporabljati, plačal, ali jih pridobil drugače.

Avtorske pravice

Poglejmo na spletno piratstvo še z druge plati. Z vsako skladbo ali filmom, ki ga brezplačno in nezakonito prenesemo, kršimo pravice avtorja. To med drugim vpliva tudi na prodajo albumov in filmov, kar se pozna pri končnem dobičku. Čeprav ustvarjalci ne ustvarjajo zaradi denarja, ampak predvsem za publiko, ima ta velik pomen za njihovo kariero. Slovenski raper **Zlatko** zase pravi, da raje, kot da bi nezakonito prenašal glasbo s spleta, poslušajo radio, nove rap pesmi pa spremlja na spletnih straneh, ki imajo dobiček od števila ogledov. Piratstva ne odobrava, vendar se ob misli, da tudi njegove skladbe vsak dan ilegalno prenese veliko ljudi, ne vznemirja: »Stvari se zgodijo z razlogom, na meni je, da jih prespim in nadaljujem svojo pot čim bolj sproščeno in stran od nepotrebnih komplikacij.« Meni tudi, da se je odnos do glasbe z leti spremenil. »Ko sem bil še najstnik, smo hodili v trgovine z albumi in tedensko poslušali izvajalce, ki so prišli na police. Začutil sem ploščo in se vživel vanjo, danes je drugače.«

Podobnega mnenja je tudi **Primož Alič**, vokalista in kitarista skupine Zabujena generacija. »Če smo včasih sledili bendu ali solo izvajalcu na vsakem koraku, z nestrpnostjo pričakovali izid novega albuma in ga nato poslušali do onemoglosti ter ob poslušanju secirali vsak košček ovitka albuma, je danes drugače. Svet se vrti vse hitreje, informacij je iz dneva v dan več, na nas pa je, da izluščimo, kar nam je všeč in česar ne maramo.« Za razliko od Zlatka Primož pravi, da je tudi sam krvav pod kožo in glasbe ne kupi vedno. Prav tako se je skupaj z bendom kot avtor že srečal s posledicami spletnega piratstva. Njihov odziv je bil precej zanimiv. »Zabujenci smo zadnji studijski album z naslovom *Mi smo stare pizde izdali v samozaložbi*, kar pomeni, da smo stroške v celoti krili iz lastnega žepa.« Album se je sprva zelo dobro prodajal, potem pa je prišel v roke piratov. S tem se je upanje na povrnitev finančnih stroškov končalo. Vendar so na vse skupaj pogledali s svetle plati. »Leto po izidu albuma smo sami sebi v hecu podelili Zlato piratsko plato za takrat ukradenih več kot 3000 albumov. Danes je ta številka dosti višja,« razloži.

Možne rešitve

Ko se je pojavilo spletno piratstvo, so se pojavili tudi nasprotniki, ki se na različne načine borijo proti takšnemu početju. Države skušajo zaščititi pravice avtorjev z zakoni, ki prepovedujejo prenašanje, kopiranje ali deljenje avtorskih vsebin brez dovoljenja avtorjev. Obstajajo tudi različne organizacije, ki spodbujajo varno uporabo interneta. Kazni in grožnje še vedno ne ustavijo piratov, ki jih je z vsakim dnevom več. »Še nikoli nisem plačal denarne kazni ali kakorkoli drugače odgovarjal za nalaganje materiala na spletne strani. Mislim, da tudi nikoli ne bom. Zakoni nas ne bodo ustavili,« je prepričan spletni pirat.

Če zakoni in kazni v boju proti piratstvu ne pomagajo, je treba najti drugačne načine za omejitev piratstva in spodbujanje ljudi k plačevanju željenih vsebin. Deželak kot eno izmed možnih rešitev vidi »v nudenju kakovostnih vsebin in storitev na način in po ceni, ki jo pričakujejo potrošniki«. Po tem industrija vse pogosteje posega. »Seveda bi pomagalo tudi, če bi poslovne stranke lahko za primerno ceno dobile, kar potrebujejo,« še doda. Nekateri avtorji se zavzemajo, da bi za njihov trud še vedno plačevali, saj je zanje to glavni vir

Informacija o avtorskem delu se spletnim piratstvom širi neprimerno hitreje, kot bi se sicer.

prihodka. Vendar so pripravljeni sprejeti nekatere spremembe, ki bi izboljšale trenutni položaj. »Mislim, da bi bilo pravično, da za poslušano ploščo, ki jo preneseš z interneta, če ti je všeč, prispevaš, kolikor misliš, da je vredna,« predlaga Zlatko. Primož pa se ne strinja s cenami, ki jih postavijo avtorji za svoja dela. »Dilema pri vsem tem je sama cena za avtorsko delo, ki je marsikdaj absolutno previsoka in precenjena. Tudi to je eden izmed vzrokov za piratstvo,« je povedal. Tako Zlatko kot Primož se strinjata, da je spletno piratstvo kršenje avtorskih pravic, vendar ga ne jemljeta tako resno. »Mislim, da je to pri vsej kraji, ki je danes okrog nas, samo pljunek v morje. Ni nikakršnih negativnih čustev okrog tega.« Takšen je Primožev pogled na celotno stvar. Kljub veliki pretočnosti informacij s plačljivim in neplačljivim dostopom pa je Deželak prepričan, da se do nekaterih še vedno ne da priti. »Če se neke informacije skrivajo globoko v drobovju spletnih strani (npr. državne uprave), kjer jih ne najde niti Google, so tehnično gledano nedostopne,« razloži. Tudi to je ena izmed stvari, ki jih skuša urediti piratska stranka.

Več kot denar

Na eni strani so pirati in uporabniki, ki so si olajšali uporabo vsebin, na drugi pa so avtorji, ki se trudijo, da bi zadovoljili občinstvo in na koncu za svoje delo upravičeno pričakujejo plačilo. Vsi si prizadevajo za svoj prav in želijo uveljaviti svoje argumente. Od posameznika pa je odvisno, katero stran želi videti. Dokler se bodo avtorji trudili za publiko in ne za denar, se bodo našli ljudje, ki spoštujejo njihovo delo. Prav zaradi tega je začel ustvarjati rime tudi Zlatko: »Ne snemam in nisem začel snemati zaradi prodaje. Vedno je bilo v prvi vrsti nekaj drugega: užitek pri ustvarjalnosti, nastopi na odru in pozitivna sporočila.« Kot avtor besedil pove tudi, da je pri takšnem delu treba marsikatero stvar spregledati, drugače si po nepotrebnem otežuje življenje. Najpomembnejša sta lastno zadovoljstvo in ponos, ki ga ustvarjalci čutijo ob končnih izdelkih.

Nekaj dobrega navsezadnje prinese piratstvo tudi avtorjem, kar potrди Primož: »Vsekakor je tudi pozitivna stran pri vsem tem nezakonitem početju. Informacija o avtorskem delu se širi neprimerno hitreje, kot bi se sicer.« Zaradi želje po ustvarjanju nadaljujejo, četudi se jim včasih zgodi krivica. Verjetno malokrat razmišljamo o občutkih avtorjev, ko brezskrbno prenašamo pesmi s spleta in si kasneje krajšamo čas z njimi na poti v službo ali na počitnice.

Piše: Patricija Fašalek

Po smrti Charlija Chaplina priseljence Eddy in Osman skujeta načrt, kako ugrabiti umetnikovo truplo, da bi Eddyjevi hčeri omogočila študij.

Novi film francoskega režiserja in igralca Xaviera Beauvoisa predstavlja po resnični zgodbi posneto tragikomedijo, posvečeno Charliju Chaplinu. Po smrti Chaplina sta namreč v 70. letih prejšnjega stoletja dva priseljence v švicarskem mestu Corseir-sur-Vevey skovala načrt, kako ugrabiti njegovo truplo in zahtevati odškodnino.

Pa razčlenimo to trditev. Revna priseljenca Eddy in Osman načrta nista ravno skovala, temveč sta se za ta podvig odločila na podlagi ideje, ki je prešinila Eddyja po vrnitvi iz zapora. Bizarna ideja je padla na rodovitna tla zaradi Osmanove slabo plačane službe in kopičenja računov za zdravstveno nego njegove žene in želje mlade hčerke, da bi postala veterinarka. Mladi puncu je oče moral sanje takoj razbliniti, saj za šolo ni imel denarja. Želje po preživetju in poravnanih računih za bolnico noben legalen poskus ni mogel izpolniti: plača je bila preslaba, banka denarja ni želela posoditi. Sledil je izkop Chaplinove krste in mnogo ponesrečenih zahtev za izplačilo milijona frankov, dolarjev, z vsem bi bila zadovoljna.

Ne moremo ju sovražiti. In ja, lahko razumemo, zakaj sta to storila. Pravzaprav sta nam prav simpatična. Če bi vam nekdo na ulici rekel, da sta dva moška ukradla Chaplinovo krsto, bi se verjetno vprašali, kaj je narobe z njima, kdo se spomni tako neumne ideje. Ker pa nam je zgodba pripovedovana z njune perspektive, ker lahko spremljamo njuno življenje in ker imamo vpogled v njuni pravzaprav čisto dobrosrčni naravi, ju ne moremo zares obsojati. Saj ima Chaplinova družina veliko denarja, zakaj jima ne bi podarila en milijonček in jima prinesla mir in veselje v njuni bedni življenji? In potem je tukaj še ta prisrčna pametna punčka, ona si pa res zasluži boljše življenje!

Beauvoisonova upodobitev tega resničnega dogodka predstavlja posebno mešanico žalosti, obupa, veselja do življenja, upanja, sarkazma in cinizma. Prizori niso teatralni, ne gre za holivudsko kriminalko. Kadri so preprosti in vendar povedo več kot besede. Rahlo nekonvencionalno idejo o izkopu krste pa spremlja tudi rahlo nekonvencionalno prepletanje humorja v zgodbo, saj film poživi in zgodbi doda cirkuški pridih. In to še preden Eddy začne nastopati kot klovn v cirkusu, kar je, verjetno po dolgem času, njegov prvi

pošten zaslužek. Glasba ima tudi v sami zgodbi močan vpliv, namreč v nekaj prizorih kar prevzame glavno vlogo in nas vodi skozi njune občutke ter nam narekuje naše. Zanimiva je tudi kombinacija samega prizora in glasbe, saj je lahko kader skoraj nepremičen in vsakdanji, medtem ko zaradi pompoznosti glasba v nas izvabi napetost in da prizoru pomen. Resnim obrazom neobičajna, občasno živahna glasba vnese olajšanje po uspešni kraji krste, ki jo še vedno spremlja adrenalin, medtem ko ples protagonistov ob romantični glasbi v gledalcih sproži val smeha, čeprav je vsem jasno, da je veselje kratkotrajno. Zgodba je obsojena na propad.

Ker se zgodba odvija v 70. letih, se z njo tja vrača tudi fotografija filma. Na prvi pogled ne bi rekli, da je bil film posnet leta 2014, temveč bi ga umestili v nekoliko zgodnejše obdobje snemanja. In potem je tukaj še ta stara televizija z anteno, ki jo mora Eddy speti z vilicami, da najde signal.

Pojavi se tudi vpeljava intertekstualnosti, ko Eddy dobi delo klovna v cirkusu, kamor je bil povabljen skoraj naključno, v vlogi pa je takoj zasijal. Gre predvsem za napeljavo na Chaplinov film Cirkus, kjer je situacija skoraj identična. Ni pa povsem jasno, ali naj bi Eddy predstavljal Chaplina ali pa gre le za navezavo zaradi navezave same. Eddy verjetno sam nikoli ne bi prišel do službe – služba je našla njega. Delo klovna dobro pooseblja njegovo brezbriznost do življenja in večni neizrečeni optimizem, ki ga igralec Benoit Poelvoorde odlično prikaže. Film naj bi bil poklon Chaplinu, morda so zato za prizore njegovega doma in scene, odigrane v njem, uporabili njegov pravi dvorec. Tudi ženska, ki je igrala hčerko, je bila njegova prava hčerka, in drevo, na katerega se osredotoči, je bilo njegovo resnično ljubo drevo.

Gre predvsem za prijetno filmsko presenečenje, od začetka do konca. Ja, konec je prav gotovo problematičen. Ne pojasni ničesar in kljub dobri vsebini pusti gledalca zmedenega in nezaupljivega. Če se na začetku ni zdelo nič realno, konec takšnega vtisa ne popravi. In saj bi rekli, da ni bilo mišljeno, da je realno, ampak kaj, ko je posneto po resničnem dogodku.

Čudoviti kaos Ceste besa

Piše: Anže Lebinger

Čudovito zrežiran izdelek, ki je poduk sodobnim akcijskim celovečercem, kako sestaviti adrenalinske prizore, vredne ponovnega ogleda.

Bučanje bobnov, hrumenje jeklenih izmetovalcev bencina, bojni kriki v usnje odetih fanatikov in puščava, do koder se seže pogled. To je postapokaliptični svet pobesnelega Maxa. Pomanjkanje nafte in posledični nuklearni spopadi, ki so sledili, so spremenili nekoč človeku naklonjen življenjski prostor v strupeni peskovnik. George Miller, 70-letni avstralski režiser, je svojo vizijo na velikem zaslonu prvič udejanil daljnega leta 1979. Na čelu z Melom Gibsonom sta ustvarila kultno franšizo, ki stavi na surove cestne spopade, odbite like in distopičen pogled v prihodnost.

»Živim, umrem, živim ponovno,« slišimo iz ust Vojnih dečkov. Zasebna vojska zmanipuliranih mladcev, prepleskanih v belo in prepredenih s tako ali drugače pridobljenimi brazgotinami. Častijo 8-cilindrske motorje in živijo za nordijsko poveljano smrt na cestišču. Ko zaslišijo klic Valhalle, si s kromirnim razpršilcem obarvajo usta, saj se je v svetu avtomobilističnega cirkusa primerno posloviti v slogu. V teh trenutkih ostali vojni bratje malce zastanejo in ovrednotijo spektakularnost odhoda v onostranstvo. Oh, ta čudoviti, zblazneli, visokooktanski svet!

Svet, v katerem vlada Immortan Joe. V zastrašujoči oklep puščavskega Darth Vaderja je stopil Hugh Keays-Byrne, član zasedbe prvega filma (Toecutter). Domnevni nesmrtnik ima monopol nad vsemi dobrinami v skalnati Citadeli. Vodo, ki ji pravi akvakola, v znak svoje »dobrote« vsake toliko spusti iz višav svoje utrdbe v naročje podložnikov. Poleg rastlinjaka, »proizvodnje mleka«, navdušujoče garaže jeklenih zverin in orožja, skriva v svojem trezorju še pet razplojevalk, ki skrbijo za njegove potomce. Ko mu varovane priljeznice izpod nosa izmakne ena izmed poveljnic, vladarica Furiosa (Charlize Theron), se zasledovalni lov lahko prične.

Morda bo koga čudila odsotnost naslovnega junaka Maxa. Sicer ga vidimo že v uvodnem prizoru, ko ga pankersko našemljeni puščavni plenilci izbežajo iz njegovega prepoznavnega V8 Interceptorja, toda navkljub njegovi prisotnosti je večji poudarek na liku Theronove. Tom Hardy s svojo prezenco naredi svoje, vendar mimo te ključne scenaristične usmeritve in obvezne maxovske redkobesednosti pač ne more. Zato pa namesto njega blesti Theronova. Ob njenem pogledu in dejanjih je čutiti nepopustljivo odločnost glavne junakinje. Miller tako preseže stereotipno opredelitev vloge ženske in moškega. Kot velela zapuščina, pa ne brez vpadljivih antagonistov.

Od prej omenjenih samomorilskih vojnih dečkov, ki se postavljajo z nazivom »kamikraze« – slovenisti bodo pristigli z ušesi, toda naj le počakajo s sodbo, preden vidijo akrobatske vložke teh bojnih zasvojenec –, do vojnih veteranov z nazivi, kot so na primer Jedec ljudi, Gojitelj metkov in Rictus Erectus. Domišljija je z občutkom vprežena v

zakonitosti idejnega okvira, tako da nikoli ne prestopi v domeno pretirano bizarnega. Za vse se zdi, da je točno tam, kjer mora biti, in kakor mora biti.

Millerjev štirikolesni univerzum surovega čudaštva sloni na unikatni scenografiji (Colin Gibson) in nič manj prepričljivi kostumografiji (Jenny Beavan). Domiselno sestavljeni bencinarji se pod taktirko neustrašnih divjakov podijo čez barvita prostranstva, ob katerih vam bo zastal dih. In če so za puščavniško podobo vendarle vpregli pomoč računalniških posebnih učinkov, to ne velja za vratolomne kaskaderske vložke. Prehod iz analognega v digitalno ponuja številne nove nore možnosti. Ustvarjalci se niso držali nazaj, saj so za dve uri dolg film posneli kar 480 ur video materiala!

Rezultat? Neprestano divjanje, ki se besede generičnost otepa z dvatisočkonjskimi gonilniki pločevine. Raznovrstni kadri se menjajo kot po tekočem traku, kamera pa dogajanju sledi v enem trenutku z ravni odrivajočih pnevmatik, spet drugič prednjači ptičja perspektiva, iz katere lahko občudujemo čudovito koreografijo cestnih bitk. Kaskaderji in igralci s pomočjo nihalk skačejo iz enega na vozila na drugo, sučejo eksplozivne sulice, s »pretirano« lahkotnostjo plezajo po drvečih železних škatlah, vihtijo šibrovke in samostrele ter manevrirajo tovornjake skozi gromozanski peščeni vihar.

Čudovito zrežiran izdelek. Poduk sodobnim akcijskim celovečercem, kako sestaviti adrenalinske prizore, ki si jih je vredno ogledati ponovno. Po drugi strani pa je treba vzeti v zakup, da je bil film zasnovan že okroglih deset let nazaj, skupek okoliščin pa mu je namenil letošnji izid. Med drugim so morali iz prvotnega avstralskega prizorišča preseliti snemanje v Afriko. Čudovito pokrajino Namibije in jezerski predel Sydneyja je ujel z oskarjem nagrajeni direktor fotografije John Seale. Značilen izgled še dodatno oddaljuje novega Maxa od preostalih podobnih izdelkov. Le redki, če sploh, pa se lahko pohvalijo s tako dodelano in premišljeno koreografijo uničujočega divjaštva, ki vmes vseeno zna popustiti tempo in osmisлити zanimive osrednje figure.

Čeravno v zaključku tudi tako mogočnim strojem, kot jih lahko vidimo v novi izvedbi kulturne serije, nekoliko poide sapa, si je zares težko predstavljati bolje izveden neprestan in predvsem nedolgočasen pregon. Ko že misliš, da ne gre hitreje, ta surova rock'n'roll opera s pohitrenimi posnetki prestavi še za prestavo višje. Avstralski nizkopračunec, ki je 36 let pozneje postal blockbuster, v karavano za nameček vključi še ogenj kitarista, čigar kitara bruha ogenj. Kot da norosti še ne bi bilo dovolj. Ko ob riffih začne udarjati zvočna podlaga Toma Holkenborga, cestni bojevniki pa začnejo pljuvati bencin v zračne polnilnike, motorji dobijo dodano moč, vrtljaji poskočijo, pesek pa se obarva črno-rdeče.

Piše: Sanja Gornjec

Sredina julija, sredina popoldneva. Voznikov sedež v skoraj dveh desetletjih starem kombiju. Iz radijske škatle o prvi lezbični izkušnji vrešči priljubljena pop punčara. Ventilatorji bruhajo topel zrak, pol ducat muh leži omamljenih na armaturni plošči. Vsake toliko jim kakšna nožica trzne, pa še to je posledica vožnje čez cestne luknje ali nepričakovane zaviranja, ker je večina prometnih udeležencev v nekakšni vročinski komi in pozabi na vključitev smerokazov.

Spuščena okna komajda ustvarijo kaj prepisne sapice, leva roka, ki jo voznica vztrajno moli čez šipo, pa je za tri odtenke temnejša od ostalih delov telesa. Zaradi vročega zraka, ki buhti iz asfalta, je okolica videti, kot da bi jo gledali skozi migetajočo zaveso. Pregrete zavore zahreščijo, ko se kup pločevine zadnji trenutek ustavi pred ciljem. Vrata se odprejo, voznica pa obsedi na sedežu. Z znojnim hrbtom se je prilepila na sedež, oblečen v umetno usnje. Po mučni minuti in letih vaje trganja obličev se končno uspe ločiti od naslonjala, zaloputne z vrati in prestraši tiste tri še živeče muhe. Zavleče se zavetje v hladne predsobe, se sesede na hladne ploščice in težko pogoltno gosto slino.

Nikoli nisem razumela vsesplošne obsesije s poletjem. Maram ga približno toliko kot povprečen haski. Že, počitnice, lubenice in zelenjava z domačega vrta. Potem pa so se srednjo šolo začela tudi počitniška dela, med katerimi sem večino časa preživela v kuhinjski restavraciji. Tam ni klimatskih naprav, so pa nenehno delujoči plinski štedilniki in stare ledvice kuharic, ki jih zmoti že občasna ventilacija. Po dveh poletjih sem iz pomivalca posode napredovala v pripravljavca solate, lupilca krompirja in dežurnega peka palačink za kanelone. Ko sem naredila izpit za avto in dokazala, da se ustavim pri rdeči luči na semaforju, sem dosegla vrhunec svoje kulinarične kariere – posadili so me za volan, me približno naučili naslovov pomembnejših mestnih ulic in me razglasili za dostavljavca hrane iz prvih odstavkov zapisa. No, takrat – takrat pa sem dokončno razglasila svoj prezir do poletnih temperatur in ljubiteljev vročine.

Takoj, ko prebolijo spomladanske alergije, poletni zanesenjaki na plano privlečejo sandale in kratke hlače, ortopedske japonke in mini krilca, slamnate klobuke in kupone s popusti za depilacijo pri lokalni kozmetičarki. Prijatelj, znancem in frizerju pod nos molijo agencijske ponudbe in svoje na balkonu porjavele noge. Planirajo vikende na obali in koktajl večere ob Ljubljani. Pasje ljubljence ostrižejo na krtačko in do krvi postrgajo staro kožo s pet, da lahko brez slabe vesti nosijo odprte čevlje. Frekvenca objav na njihovih Instagram računih se poveča za trikrat, uporaba dezodorantov v javnih prevoznih sredstvih pa se ravno za toliko zmanjša. Temperaturne razlike med klimatiziranimi trgovskimi centri in razbeljenimi mestnimi ploščadmi so krive za večino poletnih pljučnic, za preostanek pa premrzlo pivo.

Poletje je en sam velik izgovor za pretenciozno uživancijo, v kateri se prepogosto pozabi, da vsebuje komarje, poletne nevihte, točo, soparo, sončne opekline, idealne pogoje za sončarico, olupljen nos, spolne bolezni, razcepljene konice, razcepljene osebnosti, izgubo osebnosti, odrgnine med stegni, dehidracijo, čiščenje zaledenelega kondenza v zamrzovalni skrinji, počitniški vozni red in vročinsko kap. Že, boste rekli, ampak poletje prinaša tudi glasbene festivale, dekleta v krilcih, gasilske veselice in počitnice na morju. Vse to je res, vendar močno dvomim, da kdorkoli uživa, če se mu v popolnem mirovanju med ritnicami cedi curek švica.

Zato pa imam za letošnje poletje načrt. Takoj ko iz zamrzovalnika v študentski sobi pojem vse mamine zamrznjene njoke, se s petimi litri Planice in Gina zaprem vanj. Enkrat do oktobra.

Nikoli nisem razumela vsesplošne obsesije s poletjem. Maram ga približno toliko kot povprečen haski.

Piše: Matej Luzar

Poznate izraz »couch potatoes«? Prevajam ga kot »kavč krompirji«, njegov pomen pa je žalostno preprost. Označuje posameznike, ki svoj prosti čas zabijajo pred televizijo. Rezultat tega se med drugim kaže na telesu, ki zaradi pomanjkanja gibanja, daljšega od razdalje med kavčem in hladilnikom, izgublja svojo naravno obliko in se vedno bolj približuje zaobljenosti krompirja.

Žal so vsebine, ki jih nekateri takšni posamezniki gledajo na televiziji, vsako leto bolj klavrno mizerne. Zakaj? Resničnostni šovi. Dve besedi, ki povesta vse. Ljudje svoj čas zabijajo z gledanjem resničnostnih oddaj. Težko se izrazim z besedami, kako neumne se mi zdijo takšne vsebine. Neumne za gledalce, še bolj neumne za tekmovalce. Dobro se spomnim prve sezone oddaje Big Brother, ki je takrat doobra pretresla seznam kriterijev za dosego gledanosti. Tekmovalci so bili čez noč zvezde, gledalci sila navdušeni nad tem, da lahko končno vidijo someščana pod tušem, televizijska hiša pa polna denarja. Kar se je takrat zdelo neverjetno, je z leti dobilo nadaljevanja in širitev na druge televizijske postaje z drugačnimi koncepti, ki pa so si v osnovi sila podobni. Postavi dvajset ljudi pred kamere, ki jih bodo snemale nenehno in povsod, ter preizkušaj meje njihovega dostojanstva. Oddaljene so, vsaj pri večini. Za 50.000 evrov, ki jih na koncu niti ne dobijo, so nekateri pripravljeni prodati svoj ugled, karakter in še kaj.

Da gledalci takšno ceneno zabavo očitno vsrkavajo kot gobe, kaže vedno večje število resničnostnih oddaj, ki k nam na podlagi zakupljenih licenc večinoma prihajajo iz tujine. Ni mi težko dojeti, da bi bilo že skoraj neverjetno, če ne bi bilo tako. Takšna oblika razvedrila je skoraj zastoj, gledalcu pa daje občutek moči, ko ga spušča v zasebni prostor drugih ljudi. Navidezna zavarovanost s položajem daleč na drugi strani kamer je v resnici zrcalo družbene bede, ki se odraža v obliki zahteve po kruhu in igrh.

Žal lahko le nenehno potrjujem tisto, kar sem domneval od začetka – pa nisem odkril ničesar revolucionarnega. Resničnostna televizija je namenjena nezahtevni, plehki in povečini manj izobraženi publiki, ki jo sprejema z vsemi štirimi.

Resničnostna televizija je namenjena nezahtevni, plehki in povečini manj izobraženi publiki, ki jo sprejema z vsemi štirimi.

je nekaj tako brezpomenskega. Slišal sem številne očitke, da se norčujem iz nižje izobraženih ljudi, a to nikakor ni res. Žal mi je zanje. Žal, da so se prodali multinacionalkam, ki v nebo segajoč dobiček gradijo na poneumljanju potrošnikov.

Popolna svoboda ponujanja vsebin, ki jo velikim televizijskim korporacijam kupuje denar, je res prišla že tako daleč, da samo še čakam, da bo risanko Radovedni Taček zamenjal resničnostni šov, v katerem bodo otroci zaklenjeni v hišo, polno plišastih lutk, od katerih bodo morali dobiti odgovor na večno dilemo smisla bivanja. Morda bo katera od komercialnih televizijskih postaj nedeljsko jutranje nasilje, imenovano risanke, zamenjala z oddajo, v kateri bodo junake iz tako imenovanih anime risank zamenjali živi otroci. Se ti dve pričakovanji slišita neumno, povsem nesmiselno in odveč? Gotovo. A prav s temi tremi pridevniki označujem tudi svoj odnos do tistega, kar tuji medijski mogotci označujejo za sveti gral porasta gledanosti.

Včasih med tekom po Poti spominov in tovarštva s prijatelji poslušamo opazke o nesmiselnosti teka. Da je to nekoristno početje, zapravljanje časa, malodane teroristično dejanje. Težko si razložim, v čem je tako zelo slabše od zdenja pred ekranom ob pogledu na ducat Slovencev, ki se trudijo s kmečkimi opravili v želji, da bi kmetija, kjer so nastanjeni, postala njihova. »Socialen si. Če te take stvari zanimajo, se vidi, da si družaben in imaš rad družbo ljudi,« sem že slišal od enega izmed krompirjev. »Aha, vidiš, pa res, na to pa sploh nisem pomislil,« bi mu odgovoril, če bi bil sarkastičen ali izjemno naiven.

Kje so meje producentov in tekmovalcev, je težko napovedati, zdi pa se, da nekje tam, kamor oko človeka z moralo sploh ne seže. Če se je prvi Big Brother zdel sporen, Kmetija vulgarna, to, kar je nastalo potem, pa še slabše, si upam trditi, da bo v prihodnosti težko pričakovati kaj boljšega. Nenazadnje se tudi letina krompirja slabša, če ne kolobariš.

Piše: Valentina Novak

Mokra gobica za pomivanje posode, odložena v pomivalnem koritu ali odcejena gobica v posebnem držalu, namenjenem zanjo? Nekateri to vprašanje razumejo kot specifične ali komplicirane, spet drugi pa kot samoumevno odločitev, češ, seveda gobico spereš, odcediš in pospraviš nekam, kjer ne kaplja iz nje na kuhinjski pult. Kaj pa ravnokar umit krožnik in vilica – sodita na stojalo za posodo, poleg še nekaterih loncev in deske za rezanje, ali se ju obriše in pospravi, da se posoda ne nalaga ena na drugo? Študentska populacija se večinoma s tem ne obremenjuje preveč. Ali pač?

Priznam, ko pridem po ležernem vikendu iz domačega kraja, kjer sem jedla sveže pripravljeno mamino kosilo, ležala v svoji udobni postelji in se tuširala v skrbno očiščeni kopalnici, je dva tedna star prah na polici v študentskem domu malo moteč. Še bolj so moteči kupčki zavozlanih las, ki jih ena izmed cimer ni pobrala s tal v kopalnici po tem, ko se je počesala. Najbrž bom nekajkrat to ignorirala, če se bo ponavljalo dlje časa, pa prosila, da jih drugič za seboj pospravi. Nekdo drug bo že ob prvem incidentu oziroma kršenju hišnega reda pustil listek: »LASE POBIRAMO ZA SEBOJ SPROTI.«

Pogosto se sprašujem, kje je meja in kdaj splošnemu konsenzu začneš dodajati lastne preference. Slišala sem že marsikatero anekdoto o čistih pogojih v študentskih domovih. Primer 1: dom na Kardeljevi ploščadi, kjer imajo vrečke za smeti zaradi prostorske stiske obešene na stenskih obešalnikih sredi kuhinje. Primer 2: neapartmajski dom v Rožni dolini, kjer zabave prirejajo kar v skupni kopalnici, ker predstavlja največji prostor. Študenta tako ob prihodu v kopalnico z namenom večernega tuširanja pričakajo madeži rdečega vina v tuš kabini, na tleh prazna vrečka slanih prigrizkov in morda kje še izpraznjena vsebina želodca. V teh že skoraj ekstremnih primerih najbrž na osebne preference povsem pozabiš in si pomirjen že, ko v apartmaju nekdo kupi novi koš, da niso smeti ravno na steni, ali pa, ko ti ob umivanju zob družbe ne delajo sledi od prejšnje prekrokane noči sestanovalcev.

Prilagajanje drugemu človeku večini ne predstavlja najlažje stvari. Navada je železna srajca, pravijo, in ob življenju z drugo osebo moraš spreminjati ravno svoje navade in prepričanja. Študentsko življenje vidim kot odlično vajo za to, če si stanovanje ali apartma in po možnosti še sobo deliš s sestanovalci. Slej ali prej se začneš spraševati, do kdaj je še sprejemljiva večerna ura, da v sobi ždiš na računalniku in gledaš serije, medtem ko se cimer že odpravlja v posteljo. Lahko te začne motiti, da se zjutraj prebuja dve uri pred tabo in glasno loputa s predali omare in vrati od sobe. Ali pa enostavno, da je tam – v isti sobi kot ti, samo nekaj metrov stran, vsak dan ob istih urah, ko se ti začne dozdevati, da nikoli nimaš »časa zase«. Morda pa se od prvega stiska rok naprej fantastično ujameta in si misliš, da živiš študentsko življenje iz ameriških filmov. Vseeno se bodo najverjetneje prej ali slej našle stvari, ki enega ali drugega začnejo motiti. V resnici vidim to kot odlično popotnico za nadaljnje življenje. V šolah, na fakultetah ali v službah ljudi spremlja neizogibno sodelovanje in prilagajanje dveh ali več različnih karakterjev. Kaj je boljši trening za to, kot je bivanje z nekom drugim? V študentskih letih se na tem področju morda še malo bolj lovimo in ne znamo toliko postavljati meja ali pa jih postavljamo preveč, se včasih ne upamo postaviti zase ali pa ne znamo oceniti, kdaj smo premalo uvidevni.

Včasih nam uspe. Tako poskušamo morda pogledati le pet delov serij (in ne recimo osem, po študentskih merilih), ko pri cimru nastopi čas za spanje. Zjutraj se potrudimo, da ne puščamo ravno vseh vrat odprtih in ne pomenkujemo glasno z ostalimi sestanovalci, če eden še spi. Včasih pa nam ne uspe. Morda le trmoglavimo pri svojem, morda pa smo apatični do tega, kaj moti drugega, dokler nam tega nekdo ne izpostavi večkrat. V obeh primerih se z novimi izkušnjami oborožimo za življenje. Zato – dobrodošel, cimer!

Ob življenju z drugo osebo moraš spreminjati ravno svoje navade in prepričanja.

